

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Факультет педагогіки, психології та соціальної
роботи
Кафедра педагогіки та соціальної роботи

СОЦІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД
ДІТЕЙ- СИРИТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО
ШКЛУВАННЯ, В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Дипломна робота
Рівень вищої освіти- другий
(магістерський)

Виконала:

Студентка 2 курсу 611 групи
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Купчанко Уляна

Науковий керівник Попов О. А.

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № _____

від «___» _____ 20___ року

зав. кафедри _____ к. пед. н. доц. _____

Чернівці 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ	6
1.1. Термінологічний аналіз основних понять дослідження.....	6
1.2. Нормативно-правова база соціально-правового захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування.....	13
РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЇ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ ПОЗБАВЛЕНИМИ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ	24
2.1. Методологічні засади соціально-педагогічного супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.....	24
2.2. Алгоритм роботи освітнього закладу з дітьми-сиротами та дітьми, які залишилися без батьківського піклування	27
2.3. Аналіз результатів опитування здобувачів освіти із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування Чернівецького професійного машинобудівного ліцею	42
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
ДОДАТКИ	58

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Поточна політична та економічна ситуація в Україні спричинила зростання числа дітей, які втратили батьківське піклування. На жаль, ця ситуація призвела до негативних явищ, таких як зменшення моральних цінностей, зростання розлучень, антигромадська поведінка батьків та жорстоке поводження з дітьми з боку дорослих.

За останній час, значно збільшилася кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Це змушує розширювати мережу установ, які забезпечують дітям житло, освіту, виховання та соціальну реабілітацію, такі як дитячі будинки і школи-інтернати.

Незважаючи на досягнуті успіхи в Україні щодо усунення складних питань дітей, позбавлених батьківського піклування, ця проблема все ще потребує подальшого теоретичного дослідження та практичних заходів. Статистичні дані свідчать про велику кількість таких дітей. Зокрема, значна частина з них стали соціальними сиротами через негативні родинні обставини.

Вивчення правової природи та особливостей надання опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування в Україні, є актуальним в контексті європейського інтеграційного процесу країни. Тому важливо вивчати законодавство інших європейських країн, що регулює подібні соціальні відносини. В Україні та інших країнах ця сфера права історично ґрунтується на нормах римського права, але вона зазнала змін через політичну, соціальну та економічну еволюцію кожної країни. Також не варто забувати, що з початку повномасштабного вторгнення росії без батьківського піклування в Україні залишилось 10 153 дитини, з яких 1 610 дітей - у зв'язку зі смертю чи загибеллю батьків.

Процес навчання в закладах загальної освіти чи професійно - технічних закладах і подальша адаптація та соціалізація дітей- сиріт до нових умов в суспільстві протікають з труднощами.

Саме тому питанням методів, методик та програм професійного навчання дітей з важкими життєвими випробуваннями, стає пріоритетом для багатьох науковців у цій сфері.

Психологічним особливостям розвитку дітей- сиріт присвячені роботи Л. Г. Жедунової, М.І. Лісної, В. С. Мухіної, І.В. Дубровиної. Різним аспектам вихованню дітей з соціальними категоріями, які живуть без виховання батьків присвячені роботи О.М. Нечаєвої, М. І. Рожкової, Л.М. Шипіциної та інших.

Роботи У. Гольдфорба (Goldfarb, 1944) підняли проблеми емоційних, поведінкових, інтелектуальних проблем які виникають у вихованців дитячих будинків.

Вивченням особливостей покинутих дітей, займалося багато вчених. Значним внеском в соціально-педагогічну роботу з дітьми- сиротами стали роботи зарубіжних авторів А. Маслоу, М. Мід, Й. Лангмейер.

Турбота про опіку над дітьми та піклування про них є предметом спеціальних досліджень ще з ХІХ ст. (Д.І.Азаревич). Характеризуючи сучасний стан дослідження, теми соціально-педагогічного супроводу дітей-сиріт і дітей позбавлених батьківського піклування, можна стверджувати що цей напрям є одним із тих, які недостатньо досліджені на дисертаційному чи монографічному рівнях. Проте кількість науковців, які займаються вивченням різних аспектів означеної проблеми поступово зростає. Серед них, слід відзначити праці юристів, таких як З.В. Ромовська, Ю.М. Шевченко, С.Є. Морозова, Н.С. Кузнецова, В.С. Гопанчук, І.В. Жилінкова, Л.М.Баранова, Ю.С. Червоний та ін.; соціальних педагогів та соціальних працівників Л. Е. Орбан- Лембрик, К. В. Мойсеєнко, С.Я. Харченко, Н. П. Краснова, О. В. Безпалько, В.П. Кравець, В.В. Заморуєва, М.В. Зайченко.

Мета дослідження: вивчити соціально-педагогічний супровід дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування у системі професійно-технічної освіти.

Завдання:

- здійснити термінологічний аналіз основних понять дослідження;
- дослідити нормативно-правову базу соціально-правового захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування;
- розглянути алгоритм роботи освітнього закладу з дітьми, які залишилися без піклування батьків;
- проаналізувати методи соціально-педагогічного супроводу дітей, які залишилися без піклування батьків.

Об’єкт дослідження: соціально-педагогічний супровід дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків.

Предмет дослідження: соціально-педагогічний супровід дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування у закладах професійно-технічної освіти.

Методи дослідження. Теоретичною основою є комплексний (цілісний) підхід до піклування за дітьми та підлітками, які є сиротами або не мають батьківського нагляду. Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. За допомогою діалектичного методу досліджено: елементи та особливості системи опіки над дітьми-сиротами та дітьми, які залишилися без батьківського піклування, її правову природу та класифікацію, зміст порядку здійснення опіки, сутність та класифікацію методів соціального супроводу таких дітей.

Практичне значення отриманих результатів. Зміст дипломного дослідження може бути використаний як у теоретичних дослідженнях, так і в практичній діяльності фахівців, які безпосередньо працюють з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку літератури. Загальний обсяг роботи – 66 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

1.1. Термінологічний аналіз основних понять дослідження

Сирітство – соціальне явище, яке виникає внаслідок перебування в суспільстві дітей, батьки яких померли, а також дітей, які залишилися без піклування батьків унаслідок позбавлення останніх батьківських прав або визнання їх недієздатними, зниклими безвісти[9].

Дитина-сирота – це дитина, яка тимчасово або назавжди вилучена із сімейного середовища у зв'язку з втратою обох батьків, а також дитина, яка з особливих причин або через власні інтереси та потреби не може бути влаштована в сімейне середовище. Держава має надати допомогу та захист цим дітям [11, с. 136].

Поняття «сирітство» різноаспектне. У словнику, значення цього слова звучить так: «Дитина – сирота – це людина або неповнолітня неповнолітня особа, у якої помер один або двоє батьків. Сирітство є станом сироти, назва якого самотність»

У Законі України дано таке визначення даного вислову: «дитина – сирота – це дитина, в якої померли чи загинули батьки»

Соціальний педагог здійснює соціально-педагогічний нагляд дітей та молоді розвиває доброзичливі відносини у сім'ї у системі освіти, служб у справах дітей, органів місцевого самоврядування, громадських організацій для адаптації дитини до вимог соціального середовища та гармонійного розвитку.

Соціальний супровід – це діяльність фахівця (або колективу спеціалістів), яка передбачає створення необхідних соціально-психологічних умов для розвитку вихованців та дітей, які перебувають у прийомних сім'ях.

Основним принципом роботи є індивідуальний підхід до кожної дитини, кожної сім'ї, врахування особливостей і конкретних вимог [1].

Соціально-педагогічний супровід – це форма соціально-педагогічної діяльності, яка передбачає забезпечення догляду, допомоги та підтримки неблагополучної сім'ї. Його мета – утримання сім'ї, яка потребує системної допомоги у підтримці життя. До сімейних виховних форм відносяться прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу (далі – ДБСТ), останні з яких визнані відповідними постановами Кабінету Міністрів [2].

На сьогоднішній день, питання сирітства є гострою та нагальною в Україні. Для великої кількості дітей будинком стає спеціалізована установа (інтернат, дитячий будинок, будинок дитини, соціальний притулок, соціально - реабілітаційний центр)

Прийомна сім'я – це сім'я, яка вирішила взяти від 1 до 4 дітей із відповідних закладів, щоб виховувати їх разом і жити в злагоді. Максимальна кількість рідних і усиновлених дітей у сім'ї не повинна перевищувати п'яти осіб. Дитячий будинок – це державна освітня установа для дітей і дітей-сиріт, які залишилися без батьківської опіки та постраждали внаслідок хвороби батьків або позбавлення їх батьківських прав. Існують три основні типи дитячих будинків: дошкільний, який призначений для дітей від 3 до 7 років, шкільний, який призначений для дітей від 7 до 18 років, і змішаний тип, який призначений для дітей як дошкільного, так і шкільного віку. Дитячий будинок сімейного типу – це окрема сім'я, в яку звернулося подружжя або одна особа [6].

Такий тип сім'ї має не менше п'ятеро дітей або дітей-сиріт, які позбавлені батьківського піклування, живуть у злагоді. Максимальна кількість дітей у дитячому будинку сімейного типу не повинна перевищувати 10 осіб. Школа-інтернат – закритий виховний заклад, у якому проживають діти, позбавлені батьківського піклування, а також діти-сироти. Школи-інтернати – це загальноосвітні навчальні заклади, які служать платформою для навчання та сприяють типовій соціалізації особистості, її просуванню до

нормальності, компенсації та коректності, а також забезпечують правовий та інституційний захист учнів та їхніх батьків [11, с.138].

Соціальний супровід у дитячих будинках сімейного типу здійснюється спеціалістами соціальних центрів для сім'ї, дітей та підлітків [77]. Соціальний працівник, який надає соціальну допомогу, виконує роль посередника між державою та батьками-вихователями. На технологію соціального супроводу впливає програма «Соціальний супровід дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей» [7].

Одним із обов'язків соціального педагога дитячого будинку сімейного типу є посередництво між прийомними батьками та службами, які опікуються дитиною, вони також повинні налагодити співпрацю з різними фахівцями з метою забезпечення найкращих умов для виховання дитини в сім'ї. Інші проблеми стосуються розвитку, освіти, здоров'я та поведінки дитини, а також питання щодо спеціалістів, які займаються лікуванням конкретної проблеми [78]. На основі отриманої інформації складається план соціального супроводу на перші шість місяців перебування в дитячому будинку з сім'єю. План соціального супроводу – це схема запланованих заходів, які реалізовуватимуть соціальний працівник, фахівець та члени сім'ї, ці заходи сприятимуть оптимальному функціонуванню сім'ї та розвитку дитини [9].

План розрахований на певний проміжок часу, який базується на безпосередніх потребах дитини та змінюється за необхідності. У процесі планування беруть участь батьки, викладачі (вихователі), медичні працівники, які мають безпосередній контакт з дитиною. Основним показником ефективності сімейного виховання є ступінь адаптації дитини до нових життєвих обставин відповідно до вимог суспільного розвитку [76].

Оцінка освітніх зусиль повинна враховувати ступінь, до якого батьки та вихователі успішно готують дітей діяти самостійно та приймати рішення, усі ці риси тепер визнаються невід'ємною частиною освітнього процесу на цьому етапі розвитку. Розширення мережі закладів опіки з дітьми, які

залишилися без піклування, як передумови збереження прав дітей, позбавлених рідних сімей, зумовлює необхідність створення системи спеціалізованих соціальних служб, спрямованих на навчання, підтримка та соціальна допомога альтернативних сімейних структур [12].

Сьогодні загальна теорія та практика соціальної роботи передбачає концепцію, згідно з якою соціальна підтримка є похідною від різних технологій, які з нею пов'язані. Наприклад, за визначенням авторів О.О. Яременко, С.В. Толстоухова, Р.Я. Левіна технології як форми соціальної роботи з клієнтом передбачає набір знань про методи та засоби виконання конкретних дій, набір технік і процедур, які дотримуються в певному порядку, і конкретну зміну в соціальній діяльності клієнта. статус і благополуччя [8].

Ця загальна послідовність дій і кроків, як правило, зберігається незалежно від того, кому необхідний супровід, тобто типова процедура соціальної роботи з клієнтом – це алгоритм діяльності, який зазвичай включає кілька кроків, які виконуються в певному порядку. З цього визначення можна зробити висновок, що соціальна підтримка характеризується своєю повнотою і точністю і є також технологією, що використовується в галузі соціальної роботи. Основні принципи здійснення соціального супроводу як практичної діяльності його учасників визначені в офіційних правилах Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України [10].

Враховуючи те, що соціальна педагогіка є відносно молодою галуззю системи освіти в Україні, важливим фактором її розвитку, вважається наявність у фахівців соціально - психологічної служби конкретних уявлень про специфіку професійного супроводу учнів. Первинна соціально - педагогічна діагностика проводиться під час першого семестру. Під соціально - педагогічною діагностикою Ю. Мельник, С. Шаргородська кажуть, що: « спеціально організований процес пізнання, в якому варто збирати інформацію про вплив на особистість і соціум соціально -

психологічних, педагогічних, екологічних і соціальних факторів для підвищення ефективності роботи педагога »

Для соціального педагога закладу освіти важливо виявити такі фактори життя дитини:

- визначення соціального статусу дитини;
- стан здоров'я здобувача освіти;
- взаємини у сім'ї; наявність або відсутність кризового стану сім'ї;
- взаємини у середині навчальних груп, а також стосунків між учнями і педагогами;

- виявлення схильності до девіантної поведінки;
- вивчення схильностей та інтересів здобувачів освіти;

Основні методи соціально - педагогічної діагностики:

- спостереження;
- анкетування
- тестування;
- моніторинг;
- вивчення документів

Соціально - педагогічна діагностика проводиться для того, щоб одержати певні результати та за даними досліджень визначити шлях подальшої роботи зі здобувачем освіти. Без детального аналізу і подальшого складання рекомендацій діагностика немає сенсу.

Не варто забувати й про те, що робота соціального педагога має відповідати етичним нормам і правилам, тобто соціальний педагог не має права розголошувати результати дослідження.

Також важливим фактором для створення умов успішної соціалізації дітей- сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування є : демонстрація групової підтримки, організація ситуацій успіху, аналіз результатів супроводу.

Профілактичні заходи з дітьми – сиротами в рамках супроводу, спрямовані на попередження появи деяких видів залежностей, таких як:

паління, алкоголізм, наркоманія та ігрова залежність. Профілактика стресів, депресії, конфліктів.

Відповідно до рекомендацій МОНУ (наказ № 1/8794-22 від 02.08.2022 р.) соціальний педагог виконує консультативну функцію, де дає рекомендації учням, батькам/опікунам та педагогам.

Також не менш важливою функцією є організаційні заходи, що включають в себе:

- обстеження житлово-побутових умов дітей - сиріт, багатодітних сімей, сімей які перебувають в кризовій ситуації та інших категорій;
- складання акту обстеження житлово-побутових умов;
- оформлення документації на оздоровлення дітей;
- облік оновлення нормативно - правової бази України, що стосується професійної діяльності соціального педагога;
- визначення форм та методів профілактичної роботи з дітьми - сиротами;
- підвищення особистісної та професійної компетентності;

Захисна функція включає в себе:

- зв'язки з громадськістю;
- відвідування дітей у гуртожитку, дома;
- відвідування батьків за місцем роботи;
- співпраця з органами територіальної влади, громадського самоврядування;
- участь у судових засіданнях щодо розгляду справ стосовно неповнолітніх;

Як результат «Порядку здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді сімей та осіб, які опинилися у складній життєвій ситуації», об'єктами соціального супроводу є [80]:

- сім'ї з дітьми, які опинилися у складних ситуаціях щодо виконання життєвих обов'язків і відсутності необхідних ресурсів для подолання цих ситуацій;

- сім'ї, які ризикують передати дитину до закладів для дітей та молоді або в саму сім'ю;
- одинокі матері або батьки (в тому числі неповнолітні), які потребують підтримки;
- сім'ї випускників закладів, що надають соціальні послуги;
- сім'ї військовослужбовців;
- сім'ї ув'язнених.

Основними суб'єктами соціального супроводу є центри соціальних служб для дітей та підлітків, а також спеціалізовані навчальні ініціативи, що надаються цими центрами. Соціальний супровід, як технологічний підхід до соціальної роботи, також застосовується в інших соціальних установах, і це не є формальною процедурою. Можна привести приклади соціальної підтримки сімей, у яких є діти-інваліди. Для цього відповідальні відділення соціальної реабілітації дітей-інвалідів в міських центрах соціального обслуговування. Департамент, який забезпечує соціальні потреби дітей-інвалідів, що перебувають в навчальних закладах з інтернатним підходом, надає послуги з психолого-педагогічної та медико-соціальної підтримки. Також проводиться соціальний супровід дітей дошкільного віку, які перебувають в дитячих будинках та інших аналогічних установах [77].

Незважаючи на різноманіття суб'єктів та об'єктів допомоги, умов, у яких вона проводиться, технологія базується на наступних принципах: добровільність у прийнятті допомоги, активна участь сім'ї чи особи у вирішенні складних ситуацій, повага до особистості, визнання її цінності, незважаючи на будь-які реальні досягнення, а також реалізація основного права дитини на зростання та освіту в сім'ї [60].

Основним переліком видів соціальних послуг, що представляє зміст практичної діяльності, пов'язаної із соціальним супроводом, офіційно визнано: інформаційні послуги (надання інформації, необхідної для вирішення складних ситуацій); психологічні послуги (консультації, обговорення проблем і поради); соціально-педагогічні послуги (планування

разом із сім'єю чи окремою особою заходів і дій, які дозволять усунути причини складних ситуацій, контроль за виконанням запланованих дій тощо. Як зазначалося раніше, технологія соціального супроводу виводиться з теоретичної основи У зв'язку з цим, для усвідомлення фундаментальних понять і структури цієї технології рекомендуємо розглянути теоретичні основи соціально-педагогічної моделі «кейс-менеджменту» [20].

Ця модель передбачає наступні кроки: спочатку потрібно вивчити та оцінити клієнта, розробити можливе рішення, підтримувати координацію між запропонованим планом і клієнтом і вжити заходів для покращення ситуації. Правильною позицією є завершення проекту, якщо ви можете визначити ефективність вжитих дій і виконання плану. Унікальною ознакою «кейс-менеджменту» як форми соціальної допомоги є те, що клієнту допомога надається вдома, за місцем проживання, а не в установах спеціального призначення. Метою надання допомоги в резиденції є створення середовища, яке дозволяє кожній людині жити самостійно та незалежно у своїй соціальній сфері [14].

Процес реалізації «кейс-менеджменту» передбачає спілкування соціального працівника з клієнтом. При складанні плану «кейс-менеджменту» враховується послідовність дій, спрямованих на поліпшення ситуації. Ці питання повинен вирішити клієнт. Такий методологічний підхід передбачає прихильність до кінцевого результату як спеціаліста, так і клієнта, а також заважає сформувати у клієнта розуміння діяльності соціального працівника [18].

Модель «кейс-менеджмент» передбачає, що має відбутися певна послідовність дій. Перший етап – розслідування ситуації. Проводиться оцінка соціального питання та визначення потреб клієнта, що включає наступні етапи: оцінка потреб клієнта, створення плану соціального супроводу, визначення пріоритетів потреб клієнта, визначення вартості послуг та фінансування. джерела. Другий етап – власне надання послуг. На цьому етапі визначаються організації та фахівці, які будуть безпосередньо обслуговувати

клієнта, характер і обсяг послуг, а також безпосередня робота з клієнтом. Оцінюється ефективність вжитих заходів [13].

І соціальний працівник, і клієнт враховують особливості та індивідуальні вимоги клієнта при вирішенні виявлених проблем, досліджують можливі шляхи вирішення цих проблем, обговорюють різні підходи до досягнення успіху, обирають найбільш ефективні методи. Визначаються обов'язки кожної сторони – як працівника, так і клієнта, документується графік роботи, конкретні вжиті дії та дата їх виконання [19].

Третім етапом є оцінка роботи та послуг. Ця фаза включає наступні процеси: оцінку змін, що виникли внаслідок надання послуг; аналіз нових потреб, які виникли у клієнта та вимагають уваги; можливу розробку нового плану соціального супроводу, якщо це потрібно; припинення надання допомоги клієнту, якщо виявляється, що він більше не потребує освітньої підтримки. Соціальний працівник має регулярно оцінювати, чи відбулися позитивні зміни під час надання соціальних послуг і, за необхідності, вносити корективи або доповнення до запланованої діяльності [15].

«Кейс-менеджмент» – це модель соціальної роботи, яка передбачає, що соціальний працівник бере на себе як організацію, так і надання послуг клієнтам, ці послуги надаються кількома установами. Соціальний працівник виконує функції соціального менеджера: він організовує розподіл соціальної допомоги та контролює її розподіл різними установами та організаціями. Розглянувши фундаментальний механізм, який підтримує технологію соціального супроводу, і вивчивши думки багатьох науковців щодо цього питання, можна визначити зміст цієї технології. Послідовність дій і кроків соціального супроводу залишається незмінною незалежно від типу клієнта, тобто типовим методом соціального супроводу є алгоритм діяльності, який зазвичай включає кілька кроків [17].

Найпоширенішим варіантом поділу етапів є трьох-етапний, в якому виділяють підготовчий етап, етап безпосереднього впровадження методів і завершальний етап. Суть роботи та методичні аспекти кожного етапу можна

описати наступним чином. На підготовчому етапі вивчається соціальна ситуація клієнта та фактори середовища, оцінюються психосоціальні характеристики клієнта та фактори середовища, формулюється проблема на основі зібраної інформації, визначаються пріоритетні потреби, цілі та завдання, очікується майбутня діяльність. використовуються змодельовані та підтримувані методи та засоби втручання, а також оцінюється проблема. Створюється план дій, документуються угоди, контракти та оцінки, використовується стиль вирішення проблем [16].

На етапі реалізації здійснюються безпосередні дії щодо вирішення окремих питань, оцінюються заплановані методи і засоби втручання, порівнюється їх ефективність із очікуваними результатами, які передбачалися або виникли спонтанно. При необхідності вид діяльності змінюється, потім використовуються інші способи, які більш відповідають ситуації, якщо вона змінюється. Завершальний етап передбачає аналіз та оцінку результатів як індивідуальних пріоритетів клієнта, так і вирішення проблеми в цілому, припинення активного втручання, при необхідності додатковий нагляд для попередження небажаних ефектів, закріплення позитивних змін, моніторинг віддалені наслідки діяльності. Кожну стадію можна далі розділити на окремі фази, або її можна розділити на окремі стадії. Наприклад, перший етап може складатися з кроків, які ведуть до встановлення контакту та розвитку взаєморозуміння; психосоціальні діагностики, прогнози, моделі та планування; документація планів і угод. Другий етап складається з декількох циклів (діяльність – короткий період оцінки – зміна наступних дій) щодо кожного з визначених клієнтом пріоритетів [22].

Третій етап також може включати окремі фази, наприклад, курація роботи, оцінка ефективності роботи, додаткова супервізія тощо. Тривалість етапів типового методу соціальної роботи з клієнтом визначається специфікою конкретної справи, а регулювати тривалість стандартними

часовими критеріями недоцільно, незалежно від специфіки соціальної ситуації з клієнтом.

1.2. Нормативно-правова база соціально-правового захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування

Соціальні педагоги в закладах професійно-технічного спрямування керуються виключно Конституцією України, Законами України «Про професійно - технічну освіту», «Про освіту», Положенням про психологічну службу системи освіти України (наказ Міністерства освіти України від 03.05.99р. № 127 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 02.07.2009 р. № 616), наказом Міністерства освіти і наука України від 28.12. 2006 р. № 864 «Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми - інвалідами системи Міністерства освіти і науки України» та іншими нормативно - правовими актами, що визначають діяльність практичних психологів та соціальних педагогів системи освіти.

Однією з найбільш визнаних соціальних цінностей держави є збереження життя та ментального здоров'я дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа. Правовою основою соціального захисту дітей та підлітків, які є сиротами або позбавленими батьківського піклування, є Конституція України, міжнародні закони про захист дітей, закони України, акти Президента України та інші нормативно-правові акти щодо захисту дітей.

Основним законодавством, що регулює захист дітей в Україні, є Конституція України, яка закріплює конституційні права і свободи громадян, у тому числі дітей (розділ II). Це: право на особистий розвиток (ст. 23), право на життя (ст. 27), право на повагу (ст. 28), право на соціальний захист (ст. 46), право на житло (ст. 47). , право на охорону здоров'я (ст. 49), право на освіту (ст. 53), право на правову допомогу (ст. 59). Статті 51, 52 Конституції

України визначають обов'язки держави щодо піклування та виховання дітей і дітей-сиріт [21].

Одним із найважливіших міжнародно-правових документів є Конвенція ООН про права дитини, яка була прийнята 20 листопада 1989 року та оформлена постановою Верховної Ради УРСР № 789-XII від 27 лютого 1991 року. Цей документ офіційно закріпив права дитини в Україні. Конвенція передбачає, що дитина повинна мати право на особливий захист і допомогу з боку держави, якщо вона вилучається з сімейного оточення на певний період або якщо її найкращі інтереси перешкоджають її залишанню в цьому оточенні (стаття 20). Конвенція також надає право на життя (стаття 6), право на ім'я та громадянство (стаття 7), право користуватися найсучаснішими послугами охорони здоров'я (стаття 24), право на соціальне забезпечення (стаття 26), право на освіту (стаття 29), право на відпочинок і дозвілля (стаття 31), право на захист від усіх форм сексуальної експлуатації та насильства (стаття 34), право на захист від усіх форм експлуатації (стаття 36), право на правову допомогу та людське ставлення (стаття 37) [25].

Усвідомивши важливість прийняття Конвенції, Україна, керуючись найвищими гуманітарними цінностями та ідеєю гармонійного розвитку особистості, визнала цінність дитячого суспільства та необхідність особливої турботи про уразливих дітей, включаючи дітей, які втратили батьківське піклування та сиріт. Україна також намагалася гарантувати права та соціальний захист цих дітей. Правові, інституційні та соціальні основи для надання державної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, разом із особами, що виростили в цих умовах, були встановлені Законом України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування". Цей закон набув чинності 13 січня 2005 року і є важливою частиною законодавства, спрямованого на захист прав та добробуту дітей. [30].

Оскільки цей законодавчий акт є одним із найбільш значущих у сфері забезпечення прав дітей, позбавлених батьківського піклування та дітей-сиріт, у разі потреби він, як правило, переглядається та змінюється. Так, і в 2017 році це законодавство вже було дещо змінено. Важливо визнати, що законодавче визначення соціальних категорій дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, впливає зі статті 1 Закону. Так, сирота – це дитина, яка не має батьків або батьки якої померли [40].

Діти, які позбавлені батьківського піклування, вважаються покинутими дітьми. Цих дітей виселяли з дому без сплати аліментів, їхніх батьків визнавали неспроможними виконувати свої обов'язки або їх місцеперебування було невідоме. [26]

Статтею 8 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» визначено, що державна допомога здійснюється дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, а також іншим особам із зазначених груп. Допомога та утримання цих дітей повинні бути на рівні, порівнянному з встановленими мінімальними стандартами, ці стандарти забезпечують кожній дитині необхідні умови життя для фізичного, психічного, духовного, морального і соціального розвитку не нижче прожиткового мінімуму для цих осіб. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, віком до 18 років, а також з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, мають право на повне державне забезпечення у навчальних закладах [29].

Також, що стосується України, то найважливішим законом щодо захисту прав дітей - сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування є Закон України 2001 року «Про захист дитини», та закони які регулюють утримання та виховання дітей- сиріт і дітей позбавлених батьківського піклування.

Особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, разом із повним державним утриманням виплачується соціальна

стипендія у розмірі витрат на виконання соціальних програм Кабінету Міністрів України плюс 100 відсотків отриманого за період доходу. професійної підготовки та професійної підготовки. Виплату зазначеної допомоги планується здійснити через 30 днів після початку навчального року за рахунок коштів бюджетів установ, що фінансують освітню діяльність. Під час навчання дітей-сиріт або дітей, які залишилися без піклування батьків, їм надається навчальна відпустка за медичним діагнозом, повне державне забезпечення та стипендія на час навчання. З організацією їх лікування допомагає навчальний заклад [27].

Учні Державних професійно - технічних навчальних закладів, із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, отримують державне забезпечення, згідно Постанови Кабінету Міністрів від 05.04.1994 року № 226 «Про поліпшення виховання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей сиріт і дітей позбавлених батьківського піклування» до 18 років, мінімальне матеріальне забезпечення, забезпечення харчуванням, одягом, взуттям, літературою, також повне медичне обслуговування. [39].

Крім того, норми статті 25 Закону України «Про охорону дитинства» також спрямовані на надання соціальної допомоги дітям і підліткам, які є сиротами або залишилися без піклування батьків. Зазначеною статтею Закону України «Про охорону дитинства» встановлено, що діти, від яких відмовилися батьки внаслідок смерті останніх, позбавлення батьківських прав, хвороби чи з інших причин, мають право на особливий захист і допомоги від уряду. У документах відсутні один або обидва батьки чи опікуни, що підтверджується відповідним законодавством, яке є основою для надання цим дітям матеріальної допомоги та пільг, які передбачені законодавством України [28].

У разі переведення дітей до закладів піклування про них або їхніх родичів діти влаштовуються до закладів піклування про них або їхніх родичів. Ці заклади несуть відповідальність за утримання дітей під час

перебування в країні. Дім сімейного типу, школа чи організація відповідають за збереження місця проживання дітей протягом їхнього перебування в країні. Інші члени сім'ї не зобов'язані проживати в країні. Житлові приміщення, що перебувають у власності дітей, можуть передаватись в оренду іншим особам на строк до повернення дітей із закладів, за якими вони призначені, опікуном чи піклувальником, прийомною сім'єю чи дитячим будинком сімейного типу [29].

Порядок збереження та передачі в найм житлового приміщення та іншого майна, пов'язаного з дитиною, встановлюється Кабінетом Міністрів України. Держава сприяє вихованню дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також передачі осіб з їх числа під опіку чи піклування, забезпеченню упорядкованим житлом, що перебуває на державному утриманні, переміщенню осіб під опіку чи піклування, придбання майна, яке перебуває на державному утриманні, та повернення цього майна державі в день передачі дитини під опіку чи піклування [31].

Дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, переданим до закладів чи сімей, влаштованим у будинки відповідного типу, перебуваючим під опікою та з інших причин, що унеможливили проживання в цих будинках, надаються спеціальні житло, організоване відповідно до місця їх походження або проживання. Держава надає матеріальну допомогу дітям, які перебувають під опікою родичів чи опікунів, у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях у порядку, визначеному законодавством України [38].

Держава також забезпечує працевлаштування дітей-сиріт або дітей, які залишилися без піклування батьків, після їх звільнення з дитячих закладів, опікунів чи піклувальників, із будинків сімейного типу та прийомних сімей, після закінчення навчання в державних і комунальних закладах [32].

Закон України «Про соціальну роботу із сім'ями, дітьми та молоддю», відомий як Закон України «Про соціальну роботу із сім'ями, дітьми та молоддю», визначає соціальний супровід як форму соціальної роботи,

спрямовану на забезпечення найкращих умов життя. для сімей, дітей та молоді шляхом надання додаткових послуг, допомоги та здійснення відповідних заходів. Порядок надання соціальної підтримки сім'ям та особам, які опинилися у складній життєвій ситуації, визначено наказом Мінсім'ямолодьспорту України від 25.04.08 № 1795, який має назву «Про затвердження Порядку на здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді сімей та осіб, які опинилися у складній життєвій ситуації» (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 29.05.08 № 471/15162) [35].

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у своїй діяльності керуються наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту та Міністерства освіти і науки України від 10 вересня 2007 року № 740/1030. / 4154/321/614; – наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Державного департаменту України з питань виконання покарань та Міністерства праці та соціальної політики України від 23 листопада 2007 року № 1438/1032 [37].

Необхідною умовою для отримання соціальної допомоги від Центру є добровільна згода сім'ї чи особи на участь у соціальній допомозі, яка укладається шляхом укладення договору про здійснення соціальної допомоги між представником сім'ї чи особи та Центром (в окремих випадках договір про здійснення соціальної допомоги на дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, може бути укладено безпосередньо з дитиною, яка досягла 14 років) [33].

Контракт передбачає участь членів сім'ї або окремих осіб у виконанні плану соціальної допомоги. Відповідно до договору надаються соціальні послуги, встановлюються взаємовідносини та визначається відповідальність кожної зі сторін. Соціальний супровід – це сукупність соціальних послуг, які допомагають сім'ї або окремим особам вирішити проблеми, що призводять до складних ситуацій, які вони не можуть подолати самотійно, першочерговою проблемою часто є ідентифікація цієї проблеми, вирішення

якої дозволить сім'ї або особі в майбутнє мати правильний спосіб життя. Акт соціального супроводу в сім'ї або окремій особі є секретним документом. Фахівці, які беруть участь у здійсненні соціального супроводу, повинні мати відповідну професійну освіту, знання та навички, необхідні для роботи з сім'ями чи особами, які перебувають у складній життєвій ситуації, регулярно підвищувати свої знання шляхом підвищення кваліфікації, стажування на семінарах, або іншими засобами [38].

РОЗДІЛ 2

ТЕХНОЛОГІЇ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ ПОЗБАВЛЕНИМИ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ

2.1. Методологічні засади соціально-педагогічного супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Соціально- педагогічний супровід дітей- сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування- це цілий комплекс заходів, направлених на збереження та забезпечення їх прав, інтересів та створення дбайливих умов для їх гармонійного розвитку.

Педагогічний працівник, що здійснює соціально-педагогічну роботу, користується такими методами:

- Безпосередні, які забезпечують сприяння та допомогу дитині, коли вона не може самотійно впоратись з виниклими труднощами;
- прямі безпосередні, що характеризуються відкритим втручанням фахівця в скрутну та небезпечну для дитини ситуацію, коли очевидна загроза життю і здоров'ю і необхідний негайний захист прав та гідності;
- непрямі безпосередні, що характеризуються не прямим втручанням фахівця в ситуацію, що виникла, фахівець в безпосередньому спілкуванні направляє дитину на шлях вирішення проблеми;
- опосередковані, мають на увазі створення фахівцем атмосфери захищеності в колективі, виключаючи тим самим загрозу з боку дорослих і однолітків (Шакурова М. В., 2007, с.34)

Основна ознака діяльності соціального педагога - це націленість роботи на певну дитину, вирішення роботи через індивідуальну роботу, яка має допомогти у питаннях, що виникають у процесі соціалізації.

Класифікація методів соціально-педагогічної діяльності- це вибудована за певною ознакою система, за допомогою якої у них виявляють загальне та особливе, теоретичну і практичну складові, що сприяє усвідомленому вибору і найбільш ефективному їх застосуванню. (Богданова, 2011)

Соціально педагогічна робота соціального педагога закладу професійно технічної освіти з дітьми – сиротами включає в себе:

1. Встановлення особистісного контакту.
2. Ділова взаємодія з дитиною.
3. Регулярне спостереження за дитиною, її особливостями характеру.
4. Контроль за дотриманням її соціальних благ на базі закладу освіти.
5. Опіка та посередництво (громадські організації).
6. Соціально- педагогічна підтримка.
7. Допомога в кризових станах
8. Психолого педагогічний супровід.

Супровід – це метод який включає в себе комплекс таких функцій

1. Діагностика проблеми.
2. Вирішення виниклої проблеми.
3. розробка та реалізація плану рішення.

Супровід орієнтований на ті особистісні досягнення, які реально є у дитини. У процесі супроводу створюються такі умови для самостійного, творчого освоєння дітьми системи відносин зі світом і самим собою, а також для вдосконалення кожною дитиною індивідуальних виборів (Захист дітей які, потребують особливої уваги суспільства, ст. 45)

Мета супроводу- це максимально благі умови для розвитку дитини- сироти. Виявити сильні та слабкі сторони дитини, схильностей до порушення закону, та розробити рекомендації.

Отже, методи дослідження соціально- педагогічного супроводу дітей- сиріт можна розділити на дві категорії. Перша- це якісні, до цього методу входять:

- експеримент- це дослідження з метою вивчення впливу під час змін.
- опитування- це метод дослідження, де здобувачі освіти у письмовій формі або усній відповідають на питання. Опитування може бути або групове або індивідуальне.
- інтерв'ю. Це метод під час якого соціальний педагог веде усну бесіду з учнем
- аналіз документів- це метод вивчення документів, якими соціальні служби передають нам здобувача освіти, дитину- сироту.

Друга категорія методів- це кількісна, до неї входять:

- спостереження- метод дослідження у якому соціальний –педагог спостерігає за здобувачем освіти без втручання в його особистісний простір.
- соціометрія- метод в якому соціальний педагог вивчає стосунки в групі.
- анкетування- це метод дослідження в якому здобувачам освіти пропонується відповідати на питання з варіантами відповідей. Анкетування може бути індивідуальним або груповим.

При проведенні будь яких методів досліджень, соціально- педагогічного супроводу дітей сиріт потрібно знати такі принципи:

- діти – сироти повинні бути максимально уключені в роботу. Вони мають вільно висловлювати свою думку.
- враховувати їхні індивідуальні особливості. Треба пам'ятати, що ця категорія дітей є максимально вразливими.
- конфіденційність. Діти- сироти повинні бути впевнені що їхня інформація буде збережена.

Надання допомоги дітям, які з будь яких причин залишилися без батьківського піклування – це найголовній напрям соціальної підтримки соціального педагога. Задача соціального педагога спрямована на соціалізацію таких дітей не тільки в закладі освіти, а й в суспільстві. Використання таких методів як: діагностичний, освітньо- виховний,

охоронно- захисний допомагають соціальному педагогу у соціалізації цих дітей. Саме ці прийоми спонукають здобувачів освіти до вербальної комунікації не лише в закладі освіти а й в навколишньому світі.

2.2. Алгоритм роботи освітнього закладу з дітьми-сиротами та дітьми, які залишилися без батьківського піклування

Діяльність психологічної служби професійно - технічної освіти в обличчі соціального педагога, направлена на : здійснення заходів з метою виховання, освіти, розвитку та соціального захисту учня дитини- сироти у навчальному закладі. Вивчення особистості підлітка та середовища його оточення, умов його життя, інтересів, відхилень в поведінці. Забезпечення додержання основних соціально- правових потреб учня, сприяння його успішній соціальній адаптації, також здійснення соціально- педагогічного патронажу спрямованого на надання соціально- педагогічної допомоги учням, які опинилися в складних життєвих обставинах з метою подолання ними життєвих труднощів та підвищення ними їхнього соціального статусу це все є робота соціального педагога в закладі професійно- технічного спрямування.

Та враховуючи наше сьогоднішнє, соціальний педагог, повинен пам'ятати про необхідність створення сприятливого соціально- психологічного клімату в навчальному закладі, недопущення своїми діями чи бездіяльністю травматизації учасників навчально- виховного процесу. Також соціальному педагогу варто враховувати запити адміністрації та педагогічного колективу при плануванні своєї роботи.

На виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 24.07. 2019 р. № 1/9- 477 «Про типову документацію працівників психологічної служби у системі освіти України» соціальні педагоги формують соціальний паспорт закладу освіти. Коди соціальних категорій які вносяться в соціальний паспорт визначені листом Міністерства освіти і науки України.

Мета формування соціального паспорту: визначення категорій дітей які опинились у важких життєвих обставинах, організація соціально-педагогічного та психологічного супроводу, дотримання соціально-правових гарантій, визначених Законодавством України. Соціальні педагоги на підставі соціальних паспортів груп навчального закладу до 01.10 щорічно формують соціальний паспорт навчального закладу та до 20.01 його оновлюють, також соціальний паспорт може оновлюватись за потребою навчального закладу.

Заходи соціально- психологічного супроводу здобувачів освіти в закладі професійно- технічного спрямування:

1. Формування та оновлення соціального паспорту закладу освіти;
2. Збір та формування банку даних, учні вільгових категорій;
3. Щорічне соціальне страхування дітей- сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа;
4. Виготовлення та забезпечення дітей- сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування Єдиним квитком, що дає право на безкоштовний проїзд в громадському транспорті;
5. Моніторинг забезпечення дітей- сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування житлом, та при потребі постановка їх на квартирний облік;
6. Надання консультацій здобувачам освіти (з вищезазначених категорій) та батькам/опікунам;
7. Зв'язки з громадськістю, а також налагодження тісної співпраці з державними, громадськими організаціями та благодійними фондами;
8. Моніторинг дотримання соціально- правових гарантій для дітей пільгових категорій на рівні закладу освіти;

Соціальні педагоги в закладах професійно-технічного спрямування керуються виключно Конституцією України, Законами України «Про професійно- технічну освіту», «Про освіту», Положенням про психологічну

службу системи освіти України (наказ Міністерства освіти України від 03.05.99р. № 127 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 02.07.2009 р. № 616), наказом Міністерства освіти і наука України від 28.12.2006 р. № 864 «Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми - інвалідами системи Міністерства освіти і науки України» та іншими нормативно - правовими актами, що визначають діяльність практичних психологів та соціальних педагогів системи освіти.

Дослідження та узагальнення практичного досвіду з літературних джерел та проблеми організації соціально-виховної роботи в навчальних закладах, а також фундаментальні дослідження з теорії та методики соціального виховання привели до виділення трьох основних стратегій соціально-педагогічної роботи. Перша стратегія – це включення дитини-сироти в суспільство (її соціалізація, соціальне виховання, соціальний розвиток) [32].

Друга стратегія орієнтована на "педагогізацію" її оточення, що передбачає раціональне використання потенціалу виховання цього середовища.

Третя стратегія ставить перед собою завдання максимізувати взаємодію між учнями та їхнім оточенням (педагогічним колективом, здобувачами освіти). Розпізнання цих трьох стратегій як основних методів проведення соціально-педагогічної роботи в професійно- технічному закладі, дозволяє визначити їхню значущість у вирішенні соціальних проблем учнів закладу. Загальність цих трьох стратегій виявляється в їхній природі як форми соціально-педагогічної діяльності і їхній зміст відображається в їхньому сутнісному підході. [41].

За визначенням Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» соціальний супровід-це вид соціальної роботи, спрямований на допомозі з подолання складних життєвих обставин, адаптацію до нового середовища, створення умов для життя окремих

категорій дітей, шляхом надання соціальних послуг. Також у статті 8 вищезазначеного закону, сказано, що соціальний супровід передбачає також здійснення комплексних заходів на попередження та подолання різних видів залежностей, які завдають шкоди як психічної так і моральної так і фізичної.

Поряд з цим, ця єдність також гарантує «зв'язок» навчального закладу з «зовнішнім світом» – суспільством у всіх його формах, це додає відкритого характеру інституту дитинства. Метою виховної роботи в ліцеї є виховання у вихованця почуття взаємодії з тією чи іншою складовою суспільства. Крім того, осіб, які беруть участь у соціальній взаємодії, можна розділити на три великі групи: соціально корисні, соціально стабільні та соціальні проблеми. Орієнтири для членів тієї чи іншої групи – це сукупність їх ціннісних орієнтацій і пріоритетів щодо життєвих цілей, а також їх відповідність визнаним суспільним цінностям. На соціального педагога і психолога закладу освіти покладаються обов'язки в порядку планомірного відродження життєвих сил і соціального статусу, що в даному випадку стає партнерством у соціально-педагогічній діяльності [45].

Важливо відзначити, що цей метод також сприяє превентивному, профілактичному та випереджаючому характеру практичних соціально-педагогічних ініціатив у закладах освіти. Це, очевидно, має на меті запобігти або викоринити причини сирітства як соціальної проблеми, для повернення сиріт із соціальної проблеми до більш стабільної групи. Такий підхід передбачає, що кожна свідома особистість стає партнером освітнього проекту з вихованцями дитячого будинку разом із безпосередніми суб'єктами проекту (командою дорослих та учнів) [44].

У процесі соціально-педагогічної діяльності з дітьми- сиротами проявляються його можливості: інтеграційного виховання, аддиктивного співвідношення, реабілітації. Набір цих функцій узгоджується з їх реалізацією в навчального закладу (гуртожитку), їх спрямованість спрямована на навчання трансформації. Відповідно до покладених функцій визначені обов'язки соціального педагога з дітьми- сиротами. До них

передусім належать: адаптація, реабілітація, профілактика, корекція, стабілізація [59].

Зрештою, ефективною формою організації діяльності навчального закладу щодо надання допомоги дітям є проведення психолого-педагогічного консилиуму. Психолого-педагогічний консилиум дозволяє об'єднати зусилля педагогів, працівників психологічної служби та інших суб'єктів які зацікавленні в успішному навчанні підлітків, намітити цілісну програму індивідуального супроводу та адекватно розділити обов'язки між відповідальними особами.

Психолого-педагогічний консилиум рекомендується проводити як постійно-діючий орган, склад і діяльність якого регламентується відповідним наказом у навчальному закладі професійно-технічного спрямування.

Соціально-педагогічне навчання дітей-сиріт в навчальному закладі є частиною практичної соціально-педагогічної роботи, яка розташовується на різних рівнях у сфері її професійно-практичного впливу [43]:

- національний рівень (соціалізація, соціальне виховання, соціальне становлення та розвиток різних груп дітей і підлітків, соціальна політика, соціальне право, соціальні аспекти економіки);
- локальний рівень (місцева соціальна політика, локальні моделі практичного соціального виховання та розвитку);
- рівень територіального розвитку (соціальні програми, плани, соціальні аспекти економічного розвитку окремої території, які спрямовані на розвиток соціальної сфери цієї території);
- інституційний рівень (моделі практичного соціального виховання та розвитку);
- міжвідомчий, міжвідомчий та міжорганізаційний рівень (міжвідомчі моделі соціальної роботи в суспільстві) [3].

Важливо зазначити, що в нашому дослідженні інституційний рівень функціонує як системоутворюючий рівень, система рівнів, яку ми

забезпечувався і просторовий рівень професійно-практичного впливу соціально-педагогічної роботи, оскільки заклад освіти є центром цього виду роботи у вирішенні питань його учнів. Підкреслимо, що соціально-педагогічна робота в навчальному закладі впливає на розширення поля діяльності, яке визначається структурними компонентами держави і суспільства. В закладі освіти на виховну діяльність у дитячому бу впливають установи освіти, охорони здоров'я, культури, науки, виробництва, правоохоронні органи, органи управління, органи соціального захисту та інші організації суспільства [45].

В організації суспільства виховна та соціальна робота в дитячому будинку залежить від інституту сім'ї, який є різним для кожної соціальної групи: релігійні, політичні, фінансові, освітні та інші інститути, включаючи ЗМІ та інші соціальні організації. громадянське суспільство. Значний вплив на виховну роботу в дитячому будинку також роблять бізнес-структури у вигляді соціальної благодійності (у різних формах) та фінансових вкладень у соціальну сферу дитячого будинку. Виходячи з наведеного, робимо висновок, що функціональний вплив визначених структурних компонентів держави і суспільства на виховний потенціал сфери дітей-сиріт реалізується під час використання та розвитку її педагогічних здібностей у сфері дітей-сиріт [58].

Суб'єкти соціально-педагогічного проекту в дитячому будинку використовують весь технологічний спектр, який, на нашу думку, включає як загальні, так і специфічні технології соціально-педагогічної діяльності. Серед загальних категорій важливо виділити технології, пов'язані з соціально-педагогічним напрямом: діагностика, програмування, прогнозування, моделювання, проектування. Всі ці технології є частиною більшої групи: планування, реалізація цілей і ціннісна орієнтація, наявність зворотного зв'язку та інформаційне доповнення. Разом вони створюють замкнутий цикл технологічного процесу виховної діяльності дитячого будинку. До специфічних технологій належать технології, які вирішують питання

соціально-педагогічної адаптації учнів та їх реабілітації, а також соціально-педагогічної профілактики та компенсації. Ці технології також використовуються для надання та мобілізації соціально-педагогічної інформації та знань. Ці питання також вирішуються при корекції та стабілізації соціально-педагогічних питань. Все вищесказане дає нам теоретичну основу виховної роботи в дитячому будинку, яка базується на соціальній теорії [61].

Сучасний підхід до соціально-педагогічної роботи як галузі знань і практичної діяльності пропонує кілька методичних моделей соціально-педагогічної роботи в дитячих будинках з їх вихованцями. Найбільш загальними з них є: супровід і підтримка розвитку дітей, мотиваційні програми, які покликаний допомогти батькам підтримувати соціальний розвиток особистості дитини в дитячому будинку та комплекс заходів, що реалізують принципи організації (діагностичні, прогностичні, комунікативні, педагогічні, соціально-профілактичні) [46].

Ми по чергово обговоримо кожен з конкретних моделей. Теоретична модель розвитку супроводу та підтримки включає власні проблеми дитини, а також проблеми її родини, вчителів та найближчих друзів. Тому важливо зосередитися про необхідність педагогічного супроводу в освітньому процесі. Найбільшим викликом у теорії педагогічної допомоги є дитина. Це означає, що предметом освітньої підтримки є процес розвитку у дитини власних інтересів, цілей, можливостей і проблем. Ці проблеми заважають дитині зберегти свою індивідуальність і досягти бажаних результатів у навчанні, самовдосконаленні, спілкуванні та життєвій уяві [47].

Основними принципами підтримки, які передбачають соціально-педагогічну допомогу, є згода дитини на участь, здатність дитини допомагати, віра в можливості, які перед нею відкриваються. Він також залежить від власних здібностей, віри у власні сили, націленості на власну здатність долати перешкоди. Усе це приклади основних принципів підтримки, які включають емоційну та психологічну допомогу. Важливо

визнати, що процедура соціально-педагогічної допомоги поєднується з процедурою супроводу [51].

Термін «супроводжувачий» вживається для уточнення незалежного від навчального плану предмету навчальної роботи. Біля поняття «супровід» стоять слова «забезпечення» та «допомога», ці слова підкреслюють важливість особистості, яка надає допомогу та допомагає. Супровід (супровід) – комплексний метод навчально-виховної роботи, що передбачає виявлення вже діагностованої чи усвідомленої проблеми, інформування щодо можливих шляхів вирішення проблеми, консультації під час прийняття рішення та розробку плану вирішення проблеми, первинної медичної допомоги під час її реалізації. Як наслідок, «супроводжувати», «супроводжувати» – це взаємодія між тим, кого супроводжують, і тим, хто їм допомагає, метою взаємодії є вирішення проблем розвитку першої особи [50].

Основними принципами супроводу (супроводу) учня в житті дитини-сироти є рекомендаційний характер порад супроводжувачого; пріоритетність турбот супроводжувачої особи щодо дитини; безперервність допомоги; повний характер підтримки; і спроби автономії. Основним компонентом загальної теорії підтримки є концепція соціальної незахищеності. Діти-сироти знаходяться в групі ризику, якщо вони піддаються негативним аспектам контакту з установою та іншими соціальними організаціями і не отримують від них користі [53].

У контексті дитячого будинку це означає, що соціально незахищена дитина буде об'єктом авторитарного впливу (вислуховуватиме негативні коментарі, які часто супроводжуватимуться покаранням, також піддаватиметься насильству тощо). Про розуміння феномену соціальної безпеки та його впливу на якість освітньої та соціальної роботи в сиротинця, важливо з'ясувати, які його основні характеристики [52].

Соціальна теорія [5] включає декілька основних. Спочатку соціальна незахищеність є поняттям інтерактивним. Це означає, що і дитячий будинок,

і вихованець повинні брати участь у пошуку вирішення проблеми. Крім того, стан соціальної незахищеності має накопичувальний характер. Якщо дитина відчуває проблеми або дискомфорт в одному місці, то ці проблеми можуть бути перенесені в інше місце або в інший тип сім'ї сироти. По-третє, ступінь безпеки більше залежить від культурних особливостей особистості вихованця, ніж від її структурних властивостей. Наприклад, на формування почуття незахищеності найбільше впливає проблемне ставлення дитини до вчителя, аніж, скажімо, соціальний статус батьків. По-четверте, під час втечі дитини від соціальної незахищеності першорядне значення має її спілкування з суспільством [55].

Якщо у учня спочатку виникає позитивна асоціація з вихователем, психологом, соціальним педагогом, то ця асоціація буде гальмувати розвиток поведінкових проблем. І навпаки, дитина буде відчувати негативну взаємодію з вчителями в накопиченні негативного досвіду, що призводить до зростання її невпевненості. У результаті вони будуть шукати підтримки в інших дітей, ділитися негативним досвідом один з одним, почнуть формувати колектив негативного досвіду. Через зазначені вище особливості феномену незахищеності метод супроводу та підтримки розвитку студентів має позитивний аспект: метод попередження соціальної незахищеності, який включає як попередження проблем, так і прагнення посилити фактори, що сприяють позитивному розвитку [61].

Алгоритм запобігання соціальної незахищеності в системі допомоги та супроводу виводиться з наступного підходу. Усі ініціативи (інформування, обговорення, координація, попередження чи стимулювання) спрямовані на усунення чи пом'якшення факторів, які систематично впливають на позитивний розвиток дитини, або посилення факторів, що сприяють позитивному розвитку учнів [56].

Через незаперечну цінність методу допомоги та супроводу в повсякденному житті вихованця дитячого будинку повинна існувати соціально-педагогічна служба, присвячена цій меті. У процесі своєї

діяльності здійснюється комплекс заходів щодо соціалізації особистості в будинку дитини, її розвитку, виховання та навчання. Тут викладачі досліджують медичні, психолого-педагогічні особливості особистості студентів та їхнього маленького суспільства, виявляють інтереси та потреби, проблеми та конфлікти, оцінюють поведінку студентів щодо норм і надають їм своєчасну допомогу [62].

Служба соціально-педагогічної підтримки в професійно-технічному навчальному закладі вживає заходів для ведення документації, яка містить дані про кожну дитину, що вступила до установи. Це спонукає педагогів дбати про дітей навіть після їхнього виходу з установи освіти. Серед ключових аспектів ініціатив соціально-просвітницького супроводу особливе місце займає активна підтримка розміщення дітей у сімейному середовищі. Спільно з різними соціальними службами в регіоні, дитячий будинок сприяє проведенню психологічних оцінок дітей з метою підготовки їх до майбутнього прийому батьками, опікунами або родичами, а також надає допомогу та консультації щодо їхнього спілкування та виховання [58]. У медичному відділі служби надається інформація батькам щодо медичних діагнозів дітей, а також висвітлюються методи лікування в будинку дитини і рекомендації щодо подальшого забезпечення дитини опікою. Завдяки цьому партнерству із медичними фахівцями, надаються поради та пропозиції щодо лікування та збереження здоров'я дітей. Як досить життєздатна організаційно-методична модель в сфері соціально-педагогічної роботи в дитячому будинку, ця модель впливає на перехід від інтернатного підходу до сімейного. Ми вважаємо, що вона є прикладом впровадження системи соціально-педагогічної підтримки дітей [63].

У дитячому будинку, який базується на концепції вторинної сім'ї, ця модель має поєднання авторитарного та демократичного стилів спілкування, а також гуманних стосунків між членами сім'ї. Ця ідея реалізується шляхом створення невеликих кластерів дітей або «сімей» в дитячому будинку, ці кластери складаються з 12-15 років з вихователями, які живуть як повна

сім'я. Важливо відзначити, що в цих групах («сім'ях») культурний простір життя формується в умовах, що нагадують сімейний стиль спілкування; першочерговим є розвиток методів спілкування всередині «сім'ї», заснованих на любові, взаємопідтримці, співпраці, дружбі і радості. Крім того, важливо вести здоровий спосіб життя. індивідуальні та колективні приклади вчительсько-учнівських спільнот [4].

Методичні підходи до соціально-педагогічної роботи в будинку дитини з вихованням дітей-сиріт, на нашу думку, включають також методи виконання функцій соціально-педагогічної діяльності: діагностичну, прогностну, комунікаційну, виховну, конфліктну, психотерапевтичну, соціальну, профілактика та реабілітація. Враховуючи специфіку нашого дослідження, обговоримо їх спільні риси. Діагностична та прогностична функції соціально-педагогічної роботи з дітьми дитячого будинку виводяться із загальної теорії соціальної діагностики та прогнозу [79].

Ця теорія передбачає, що соціально-педагогічне прогнозування є соціальним дослідженням певних перспектив щодо розвитку соціально-педагогічного об'єкта. У ході цього процесу виконуються два першочергових завдання: визначається і мотивується мета об'єкта, визначаються засоби і способи досягнення цієї мети. Гностична функція нерозривно пов'язана з прогностичною функцією. Останнє є відправною точкою виховної роботи в соціально-педагогічному порядку. Його реалізація в умовах дитячого будинку починається з комплексної соціально-психолого-педагогічної діагностики розвитку особистості дитини в соціумі, особливостей впливу соціуму на соціалізацію дитини, її позитивних і негативних сторін [65].

Додатково на основі функціональних можливостей прогностика планується дія всіх суб'єктів соціального виховання в дитячому будинку, позитивний вплив цих суб'єктів поєднується з метою надання комплексної професійної допомоги дітям у їх особистісному становленні, успішному самовихованні. Таким чином, основну мету та місце проведення діагностично-прогностичних заходів з вихованцями дитячих будинків можна

зобразити таким словесним протоколом: вивчати, щоб знати; знати, щоб розуміти; зрозуміти, щоб допомогти [70].

Як правило, можна знайти приклад найпоширеніших цільових освітніх програм на рівні суспільства у Програмі реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, основи Програми закладені в соціально-виховні питання, що існують у системі закладів для дітей-сиріт та дітей [66].

Супровід сім'ї як форма соціально-педагогічної діяльності має свою специфічну сферу суб'єктів і об'єктів, в ході якої суб'єкт (перехід від об'єкта до суб'єкта) стає об'єктом (перехід від суб'єкта до об'єкта). Суб'єкти соціальної, політичної, економічної та освітньої підтримки сім'ї, а також їх повноваження перераховані нижче. Директор ЗЗСО: сприяє плануванню та проведенню заходів щодо соціально-педагогічного супроводу сім'ї через суб'єкти, що сприяють соціально-педагогічному супроводу через педагогічну раду (орган управління загальноосвітнім навчальним закладом). Заступник директора з навчально-виховної роботи: бере участь у плануванні та реалізації ініціатив, спрямованих на допомогу сім'ям через супровід занять та методик [71].

Ці ініціативи є частиною Шкільної ради профілактики та Асоціації класних керівників. Рада профілактики: проводить профілактичну, профілактичну, просвітницьку та правозахисну роботу з дітьми та їх сім'ями, які опинилися у складній життєвій ситуації, пропонує методики, прийоми та ініціативи щодо соціально-педагогічного супроводу сім'ї в рамках ПТО або ПТО. необхідність участі соціальних спеціалістів у додатковій роботі з сім'єю.

Психологічна служба ПТО: надає психолого-педагогічну та соціально-педагогічну допомогу сім'ям шляхом надання їм комплексу адресних послуг (психологічних, психолого-корекційних, соціально-педагогічних, консультаційних, профілактичних, просвітницьких, інформаційних,

патронажних, правозахисних). , посередництво, організаційно-методичні) як необхідну допомогу, допомогу та самодопомогу, а саме [68]:

а) практичний психолог: надає психологічну допомогу, освітню підтримку сім'ї та проводить психолого-педагогічну діагностику, психологічне оцінювання та консультування; розробляє та реалізує програми корекції, що враховують особливості роботи з різними типами сімей; розробляє та здійснює профілактичні та профілактичні заходи; формує психологічну культуру учнів, учителів, батьків; бере участь у створенні Ради профілактики (готує анкету психолого-педагогічного значення за результатами вивчення психології, звітує про результати роботи з сім'єю чи дітьми цих сімей, формує психологічну культуру).

б) соціально-педагогічна: забезпечує соціально-педагогічну підтримку соціально-педагогічної підтримки сім'ї. Це й розробка превентивно-профілактичних заходів, зокрема підготовка засідань шкільної ради профілактики, формування соціально-правової культури учнів, педагогів, батьків, впровадження інтерактивних методів роботи з сім'єю. Ці заходи спрямовані на виявлення та документування соціально-правових проблем, які виникають у житті дітей та підлітків, а також причин їх нестабільності, потім ці проблеми документуються та повідомляються до служби у справах дітей та підлітків [75].

Класні керівники виконують функції виховного супроводу сімей учнів свого класу та розробляють охоронно-профілактичні заходи для учнів та їхніх батьків, включаючи тематичні виховні заходи та батьківські збори. Вони також здатні визначити фактори, які спричиняють складні ситуації і розуміють, що призвело до їх розвитку, що може призвести до порушень прав дітей і підлітків, а також нестабільності їхнього життя. Це включає відвідування місць проживання, бесіди з батьками та дітьми, спостереження за змінами в поведінці та психологічному стані студентів і виявлення випадків насильства в сім'ї, що сприяє вчасному виявленню цих дітей та їхніх

родин. Після цього ці діти повідомляються в психологічну службу школи і беруть участь у роботі Ради профілактики[67].

Педагогічний колектив, включаючи вчителів - предметників, бере активну участь у проведенні охоронно-профілактичних заходів та реалізації соціальних проєктів, що входять до складу психологічної служби школи. Вони також беруть участь у роботі педагогічної ради школи та, за потреби, ради профілактики школи. Вчителі також приєднуються до виховних заходів, які базуються на принципі індивідуального підходу до дітей з кризових сімей, з урахуванням їхніх особливостей, таких як вік, стать, психологічні особливості та поведінка. Вони також надають інформацію психологічній службі школи щодо випадків жорстокого поводження батьків з дітьми або можливості такого жорстокого поводження, а також будь-які ознаки жорстокого поводження. Обов'язки суб'єктів соціально-педагогічного супроводу сім'ї: – діагностичні (якщо в сім'ї є порушення прав дитини); – оцінка (наскільки порушуються права дитини в сім'ї); – профілактично-коригувальний (якщо в сім'ї є порушення прав дитини, то ця інформація передається іншим фахівцям, які залучені до освітнього процесу та міста, потім сім'я залучається до заходів, які сприяють власним ресурсам. і подолати причину і наслідок нещастя). Обов'язки, пов'язані з членами сім'ї: Відвідувати сімейні збори, які потребують соціальної чи виховної підтримки, а також вивчати умови життя в сім'ї, характер стосунків між членами сім'ї, дотримання прав дитини в сім'ї. сім'ї та скласти акт обстеження умов проживання сім'ї, характеру сім'ї, статусу дитини в сім'ї [74].

Сім'ї, які отримують соціально-педагогічну допомогу: I. Усі сім'ї з дітьми, які навчаються у загальноосвітньому навчальному закладі (загальна соціально-педагогічна допомога для кожної сім'ї).II. Сім'ї різного типу (адресна соціально-педагогічна підтримка сім'ї), а саме: - в яких проблеми мають незначний вплив і знаходяться на ранніх стадіях розвитку неблагополуччя (профілактичні сім'ї); - які повністю втратили життєву перспективу, малоактивно ставляться до свого майбутнього та долі своїх

дітей (неблагополучні сім'ї). Соціокультурна підтримка сім'ї – це форма раннього втручання, яка є превентивною для запобігання виникненню або прогресуванню криз у сім'ї [78].

Основними завданнями цього превентивного втручання в сім'ї є: – Роз'яснення громадськості негативних наслідків деструктивної поведінки членів сім'ї на поведінку дітей та підлітків, а також негативних наслідків асоціальної поведінки в сім'ї для дитини, та навколишнього середовища, роз'яснення правових норм щодо різних аспектів такої поведінки, відповідальності батьків за невиконання ними своїх обов'язків та переваг здорового способу життя. Особливою формою роботи з сім'єю в рамках закладу освіти вважається соціально-педагогічна допомога сім'ї [71].

Можна це розглядати як невід'ємну частину процесу навчання та виховання в загальноосвітніх закладах, і воно включає дві ключові компоненти:

I. Загальний соціально-педагогічний супровід сім'ї, що представляє собою вид діяльності фахівців психологічного профілю в освітньому закладі, зокрема соціальних педагогів. Його метою є залучення всіх учасників виховного процесу до попередження та уникнення негативних наслідків у сімейному оточенні.

II. Цільовий соціально-педагогічний супровід сім'ї, що включає в себе комплекс соціально-педагогічних та психологічних послуг, наданих фахівцями навчального закладу конкретній сім'ї або окремим членам сім'ї з метою забезпечення дотримання прав дитини в родині та відновлення функціональної ролі сім'ї як соціального інституту, що відповідає за виховання та соціалізацію дітей [75].

Очевидним є системність, планомірність та цілеспрямованість супроводу сім'ї освітнім закладом, це комплекс заходів із залученням спеціалістів школи та конкретної сім'ї, ці заходи покликані допомогти родині подолати свої проблеми протягом тривалого часу. період часу (за ресурсами самої родини). Метою загальновиховного супроводу сім'ї є запобігання

виникненню негативних аспектів сімейного середовища, створення умов для набуття позитивного соціального досвіду, сприяння успішній соціалізації сім'ї та дитини зокрема [74].

Метою адресної соціально-педагогічної підтримки сім'ї є виявлення та усунення причин несприятливого сімейного середовища, що може негативно вплинути на розвиток або виховання дитини, збереження прав дитини в сім'ї, спрямування потенціалу сім'ї на створення умов які сприяють нормальному розвитку та вихованню дітей. Обов'язками загального соціально-педагогічного супроводу сім'ї є: – правова, соціально-педагогічна та психолого-педагогічна освіта викладачів, батьків та учнів; – попередження негативних наслідків у сімейному середовищі (пропаганда здорового способу життя; сприяння відродженню традиційних сімейних традицій та цінностей; сприяння пріоритету навчального закладу) [72].

Обов'язками цільового соціально-педагогічного супроводу сім'ї є: – своєчасне виявлення фактів порушення прав дитини в сім'ї, причин, що викликають проблеми зі здоров'ям сім'ї, – захист прав та інтересів дитини, – сприяння сім'ї в відновлення її функції як соціального інституту, який виховує та соціалізує людей, – використання наявних ресурсів сім'ї для здійснення профілактичних та корекційних дій, спрямованих на максимізацію розвитку дитини та мінімізацію негативного впливу сімейних проблем на дитину [73].

2.3. Аналіз результатів опитування здобувачів освіти із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування Чернівецького професійного машинобудівного ліцею.

Упродовж першого півріччя 2023-2024 навчального року соціальним педагогом Чернівецького професійного машинобудівного ліцею проведено анонімне анкетування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського

підкування. Мета анкетування: визначення ставлення до ліцею та освітньої групи. Проблема (зміст): адаптація здобувачів освіти першого курсу із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування до змін умов навчання та проживання. Використано діагностичний інструментарій: «Анкета першокурсника». Характеристика вибірки анкетування (кількість, вік, гендерна характеристика): кількість респондентів дослідження – 6 осіб; вік респондентів – 15-16 років; гендерна характеристика – 6 осіб чоловічої статі. В процесі анкетування отримано наступні результати, а саме:

- на питання анкети: «Чи подобається тобі вчитися?» відповіді респондентів розділились порівну: 50% (3 рес.) обрали варіант «так» і 50% (3 рес.) - варіант «ні». Отже, трьом респондентам (50%) подобається освітній процес в ліцеї, а трьом (50%) – ні.

Результати задокументовано в діаграмі.

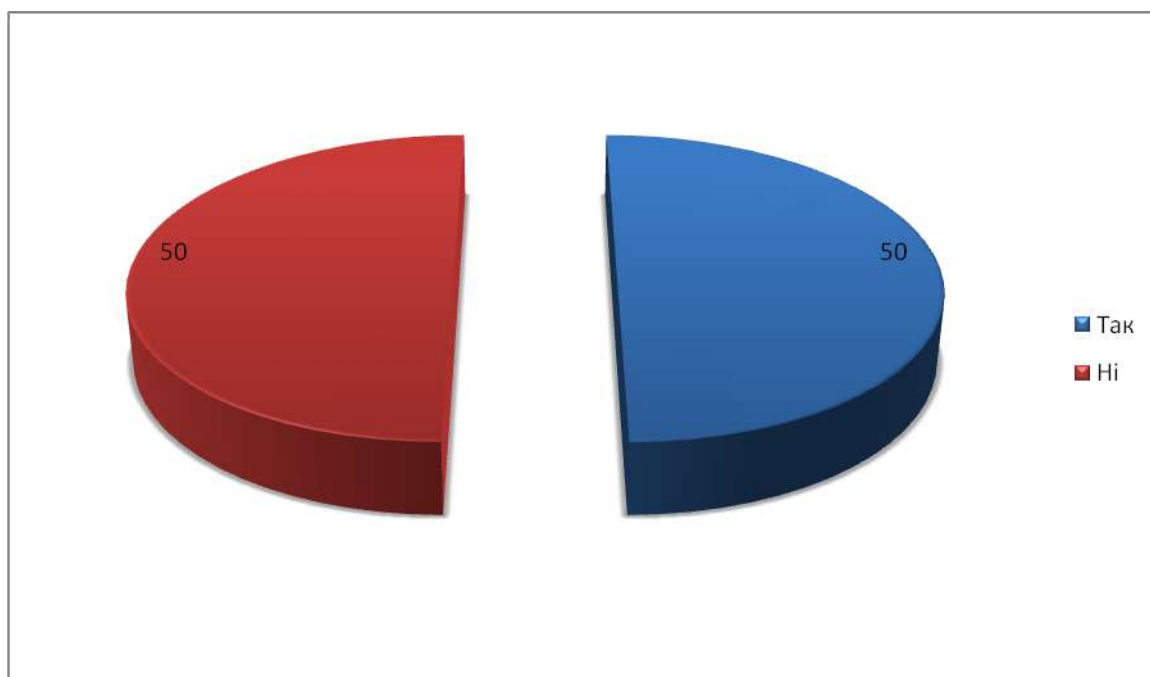

Рис. 2.1. «Чи подобається тобі вчитися?»

- на питання: «Чи любите ви свою групу?» 66,7% (4) респондентів обрали варіант «так», а 33,3% (2) респондентів обрали варіант «ні». Отриманий результат на зазначене питання свідчить про те, що більшість респондентів (66,7%) люблять свою освітню групу та їм комфортно серед

своїх однолітків, однак 33,3% респондентів не люблять свою освітню групу і їм швидше всього важко спілкуватися зі своїми одногрупниками, а також погано адаптувались у зв'язку зі змінами навчання і проживання.

Результати зафіксовані в діаграмі.

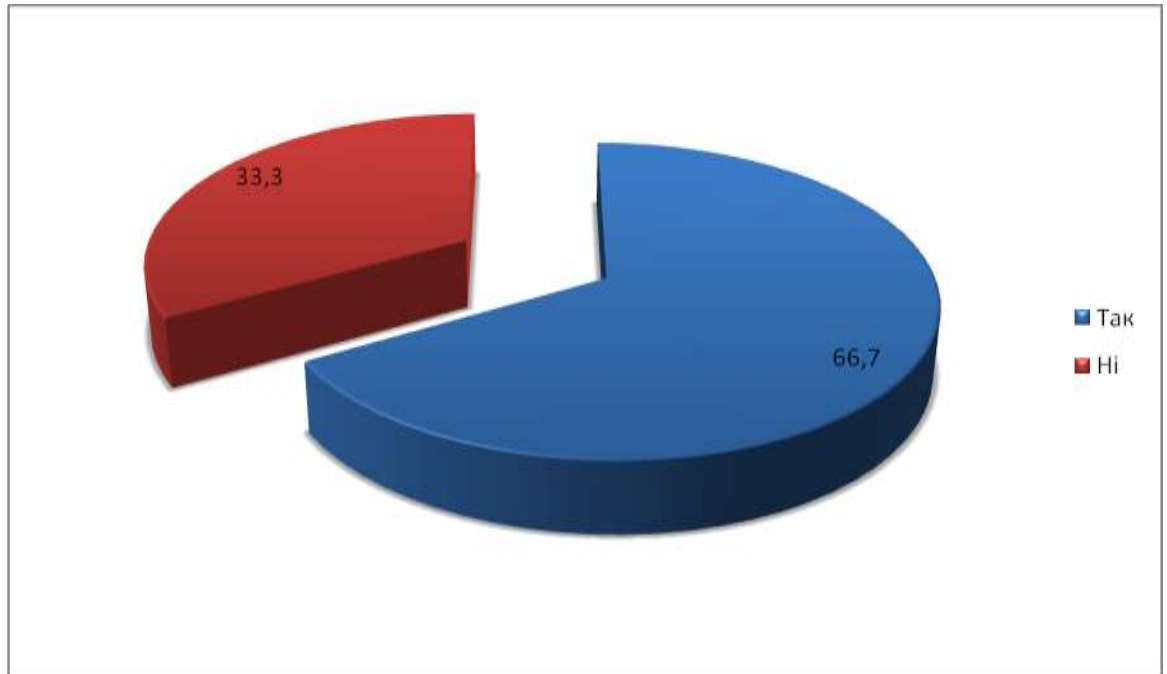

Рис. 2.2. «Чи любите ви свою групу?»

- на запитання: «Чи із задоволенням ви повертаєтесь до ліцею після канікул?» отримали відповіді: «так» обрала третина учасників, що склало 33,3% від загальної кількості відповідей, «ні» обрала 66,7% учасників анкетування. Відповідно до результатів анкетування, дані показують, що значна частка опитаних, зокрема 66,7%, висловили своє небажання продовжувати навчання в ліцеї після канікул.

Дані були задокументовані та відображені на діаграмі.

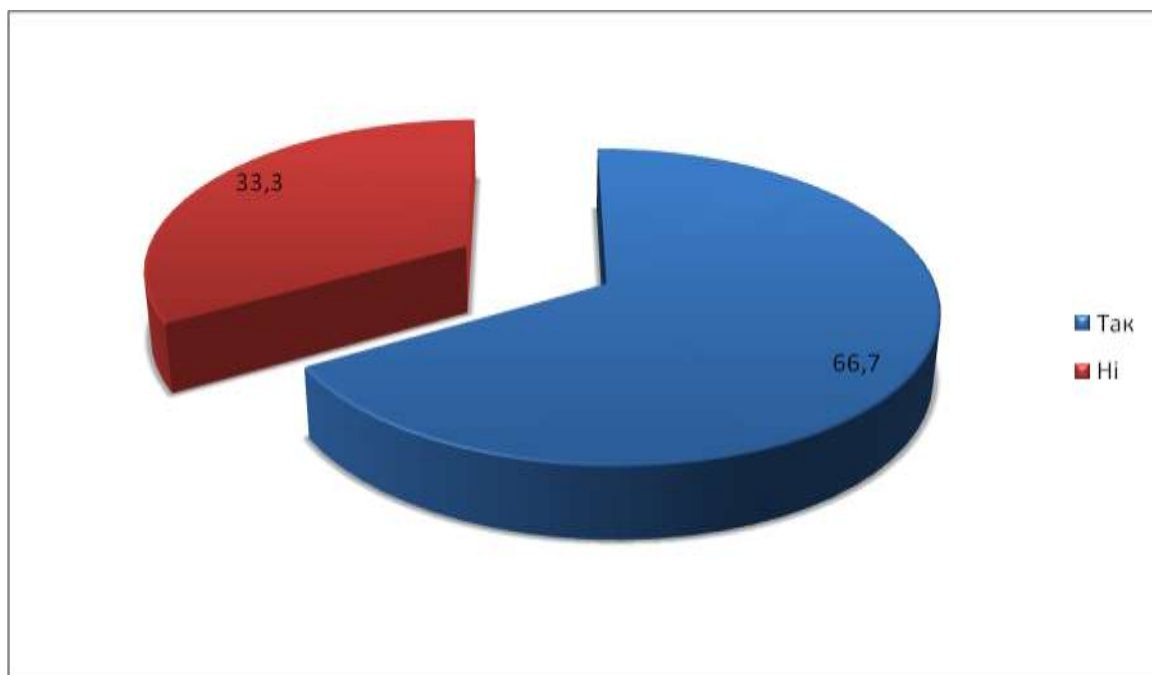

Рис. 2.3. «Чи із задоволенням ви повертаєтесь до ліцею після канікул?»

- на запитання: «Чи є у вас друзі у групі?» відповіді респондентів розділились наступним чином: «так» обрала більшість респондентів, що становить 83,3% від загальної кількості опитаних; варіант «ні» обрали 16,7% опитаних. Отже, можна зробити висновок, що значна частина опитаних (88,3%) мають друзів у групі або вважають взаємовідносини дружніми.

Діаграма містить записи результатів.

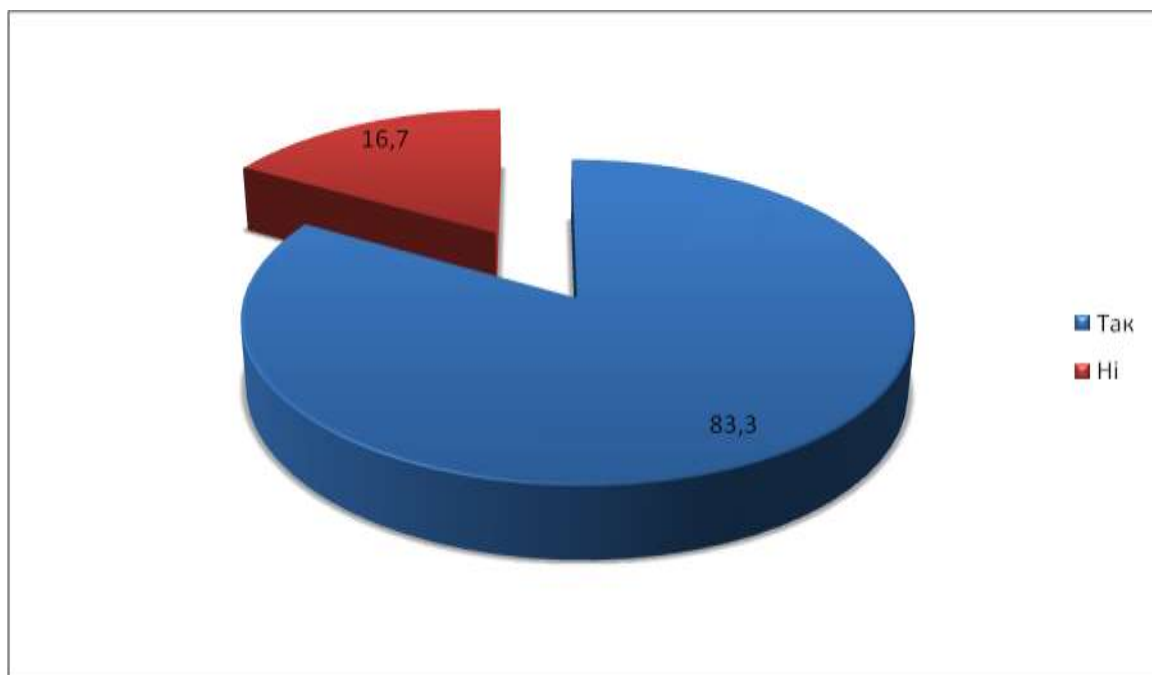

Рис. 2.4. «Чи є у вас друзі у групі?»

- на питання «Чи охоче ви обговорюєте свій ліцей? 100% (6) респондентів зазначили «ні». Можна зробити висновок, що кожен здобувач освіти виявляє однакову відсутність інтересу та байдужість до закладу освіти, в якому навчаються.

Діаграма містить записані результати.

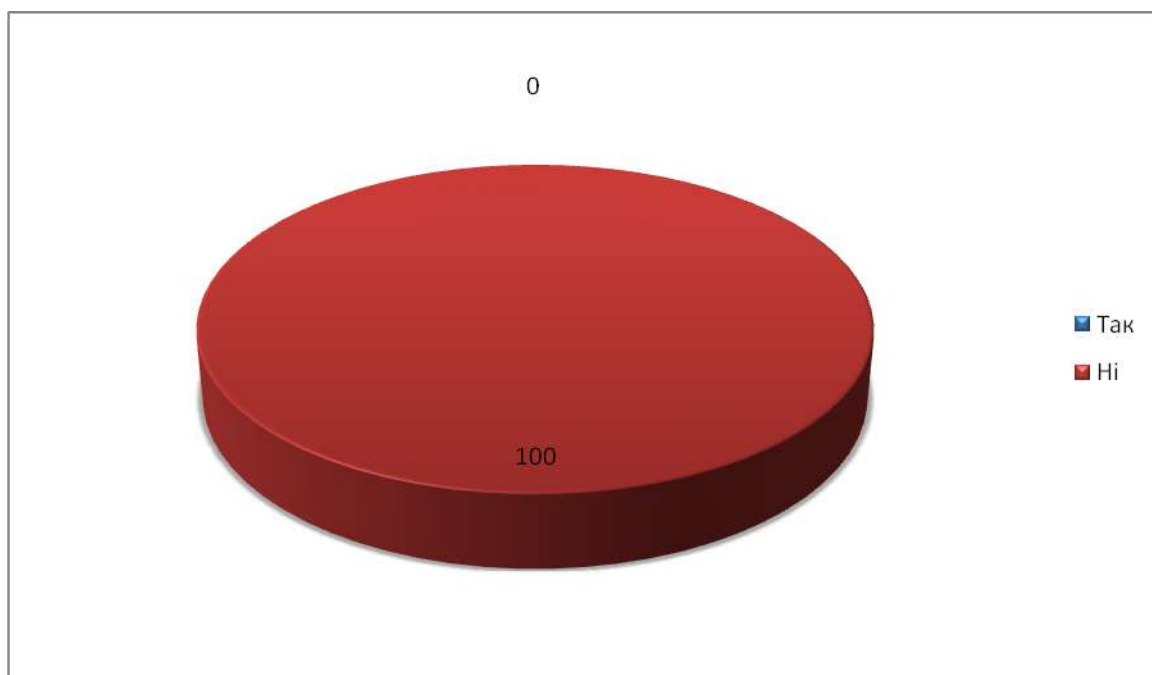

Рис. 2.5. «Чи розповідаєте ви про свій ліцей із захопленням?»

- на питання «Як ви ставитеся до свого навчання в ліцеї? Чи задоволені ви навчанням?» всі респонденти одностайно зазначили «ні», що становить 100 %. Зважаючи на отримані відповіді, очевидно, що кожен респондент відчувається незадоволеним своєю освітою в закладі освіти, оскільки рівень задоволеності становить 0%.

Діаграма містить записані результати.

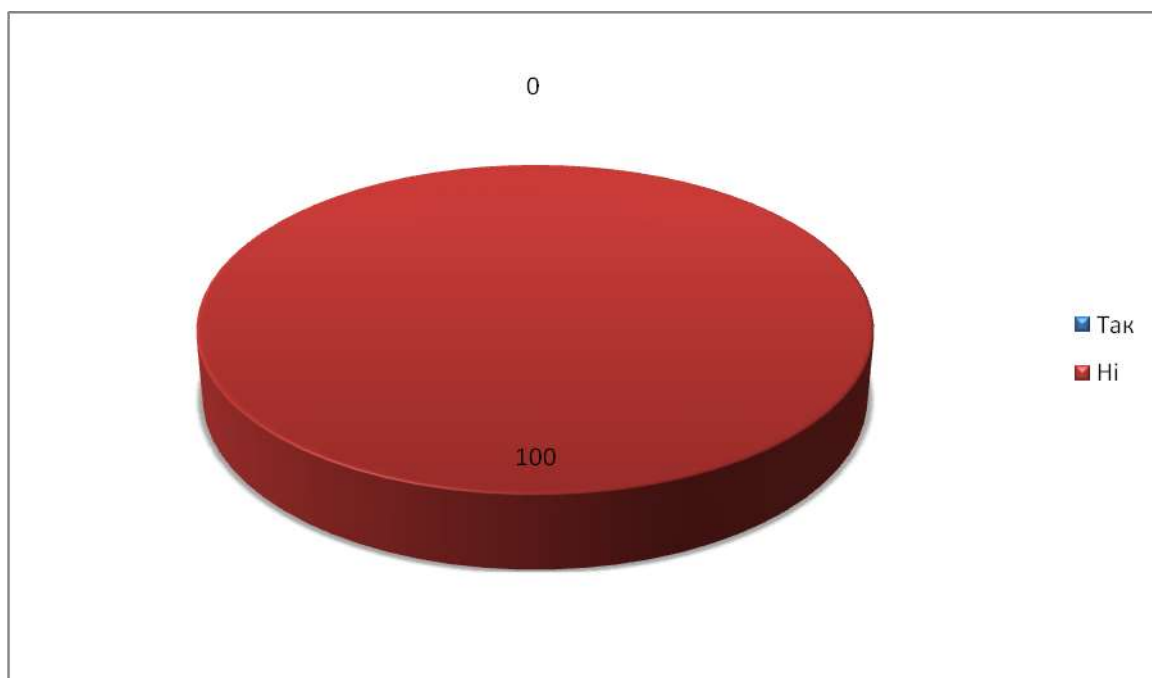

Рис. 2.6. «Чи відчуваєте ви задоволення від навчання в ліцеї?»

- на питання «У випадку, якщо на запитання «Чи хотіли б ви перевестись до іншого закладу освіти?» яка б була ваша відповідь?» варіант відповіді «так» обрала третина учасників, що становить 33,3% від загальної кількості респондентів та відповідно варіант «ні» обрала 66,7% респондентів, що становить більшість від загальної кількості опитаних, також вони не готові переходити в інший професійно-технічний навчальний заклад.

Діаграма містить записи про результати.

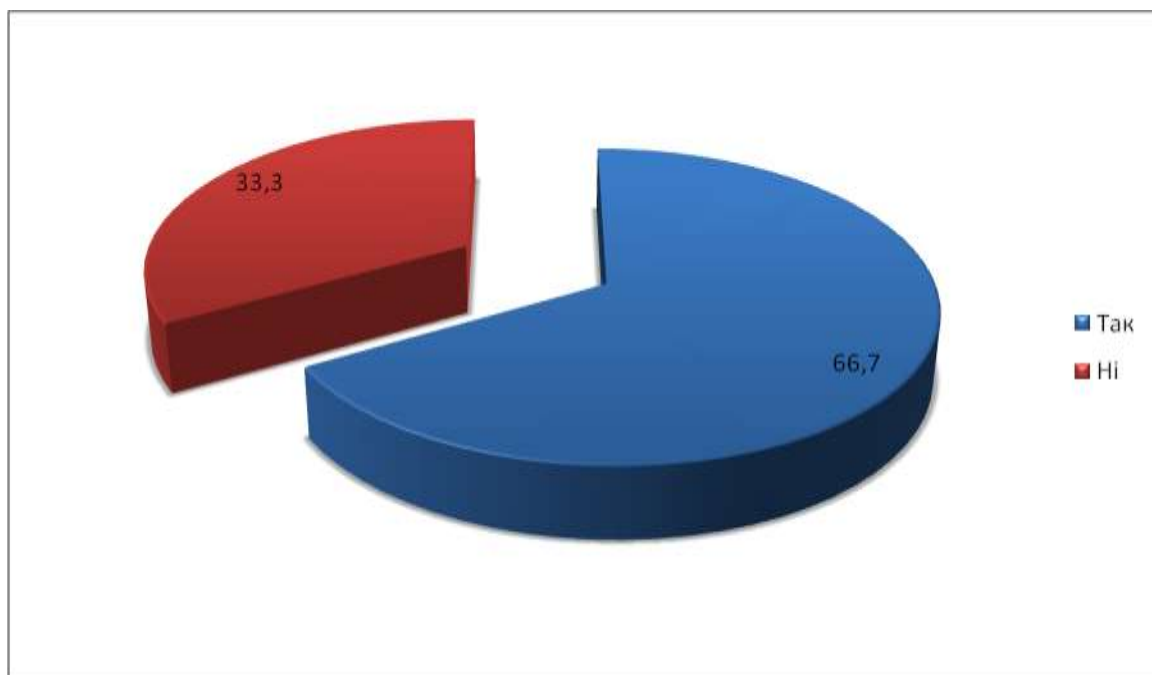

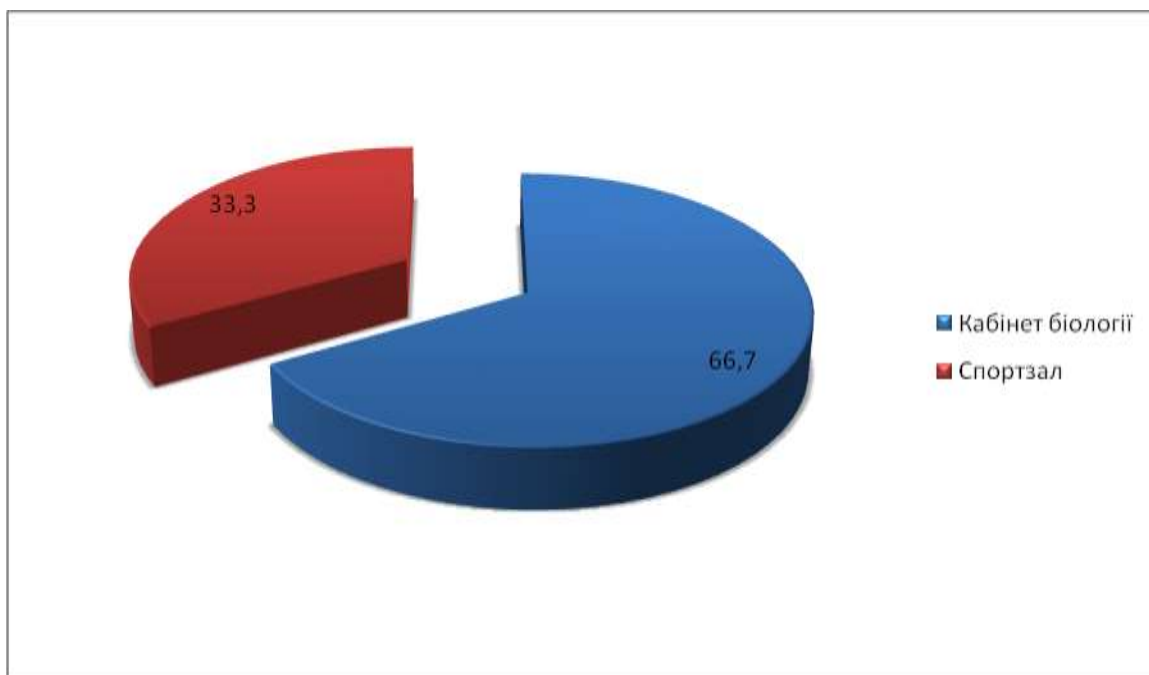
Рис. 2.7. «Чи хотіли б ви перейти до іншого закладу освіти?»

На запитання: «У якому кабінеті або групі ліцею вам подобається перебувати найбільше?»

З тих, хто брав участь в опитуванні, більшість, а саме 66,7%, вказали на свою прихильність до кабінету біології.

Згідно з опитуванням, третина опитаних висловили свою прихильність до тренажерного залу.

Відповідно до даних, зафіксованих у діаграмі, можна зробити висновок, що кабінет біології є найбільш захоплюючим і приємним, з відсотком 66,7%.

в якому класі вам подобається перебувати найбільше?»

- на запитання: «Які заходи за період навчання вам найбільше запам'яталися у ліцеї?» отримали результати: 33,3% респондентів зазначили новорічні свята, 33,3% - 8 Березня, 33,3% - волейбол, 16,7% - свято осені, 16,7% - заходи з теми ВІЛ/СНІДу. Отже, виходячи із зазначених відповідей респондентів, можна стверджувати, що їм подобається організація дозвілля в закладі освіти у позаурочний час.

Ці результати були задокументовані в супровідній діаграмі.

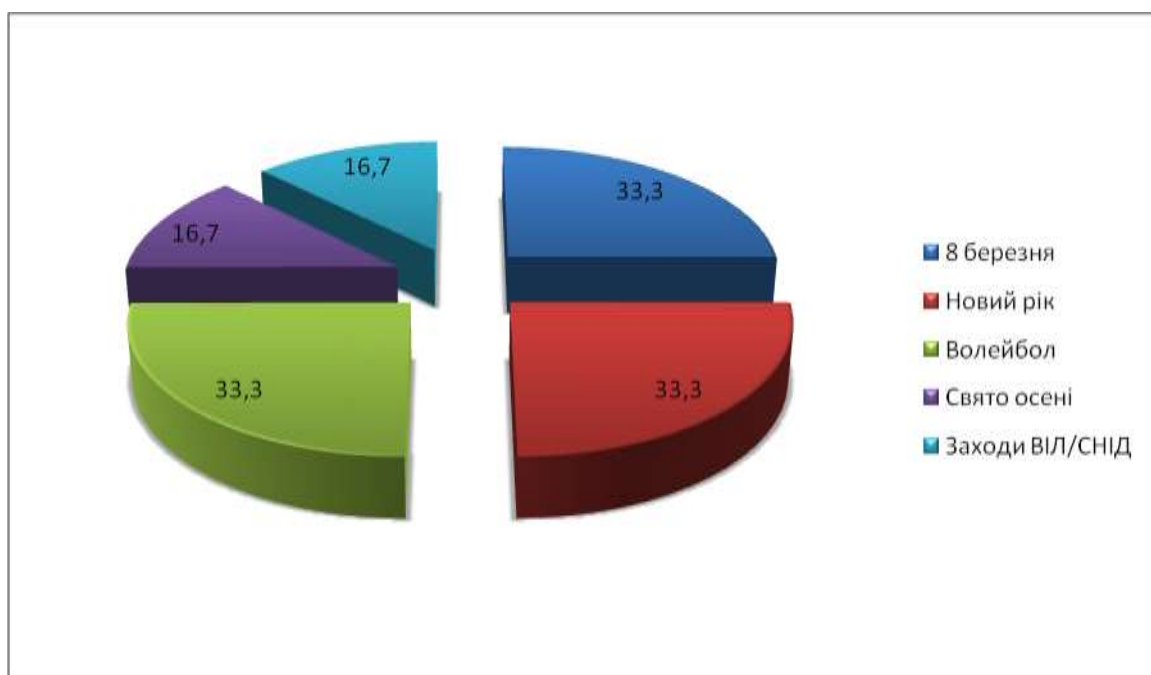

Рис. 2.9. «Які заходи за останній рік вам найбільше запам'яталися у ліцеї?»

- на запитання «Яким ви вважаєте характер життя та стосунків у ліцеї (вкажіть п'ять оцінок)?» отримали наступні результати:

- 50 % обрали «весело»;
- 50 % обрали «гарно»;
- 66,7 % обрали «одноманітно»;
- 16,7 % обрали «оригінально»;
- 33,3 % обрали «сучасно»;
- 50 % обрали «успішно»;
- 66,7 % обрали «сумно»;
- 50 % обрали «цікаво»;
- 66,7 % обрали «нудно»;
- 50 % обрали «сіро».

Ці результати свідчать, що більшість респондентів (66,7%) вважає характер життя та стосунків у закладі освіти одноманітним, сумним та нудним.

Результати зафіксовані в діаграмі.

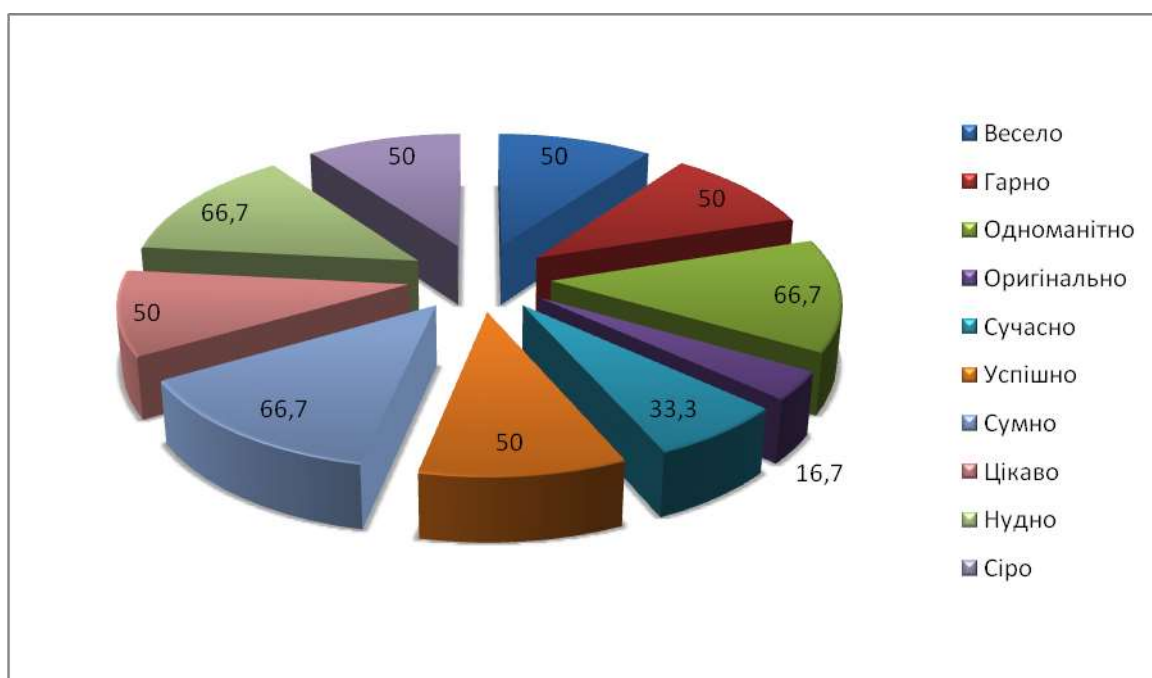

Рис. 2.10. «Яким ви вважаєте характер життя й стосунків у закладі освіти (укажіть п'ять визначень)?»

Отже, аналізуючи вищезазначені результати анкетування, можна зробити наступні висновки, а саме: більшість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування відчують себе не комфортно у закладі освіти, оскільки не охоче розповідають про свій ліцей, без задоволення повертаються після канікул до закладу, не подобається їм навчання, що свідчить про те, що вони ще не адаптувались до змін умов навчання і проживання, або професію, яку вони здобувають у ліцеї, їм не подобається та не цікава. Однак, їм подобається організація дозвілля у позаурочний час, більшість вважає, що мають друзів серед своїх одногрупників і тому мабуть більшість із них зазначила, що не хочуть змінювати заклад освіти на інший. Зважаючи на результати анкетування в цілому, можна стверджувати, що для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування пріоритетним в ліцеї є не навчання, а дозвілля в позаурочний час, спілкування з однолітками, спільне проведення з ними часу.

Враховуючи зазначене, педагогічним працівникам, а в першу чергу класним керівникам, майстрам виробничого навчання освітніх груп, в складі яких є зазначена категорія дітей рекомендовано наступне:

- активізувати та посилити роз'яснювальну роботу щодо особливостей професій, яку діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування здобувають в ліцеї, їх важливість у житті;
- надавати ґрунтовну інформацію про специфіку та особливості організації освітнього процесу в ліцеї;
- організовувати та проводити заходи, спрямовані на підвищення інтересу до навчання, оволодіння професійними вміннями і навичками, що є запорукою у майбутньому становленні як робітника, конкурентноспроможного на сучасному ринку праці;

- створити всі необхідні умови для проживання та навчання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування з дотриманням правових соціальних гарантій;
- залучати до заходів професійного спрямування роботодавців, які можуть в свою чергу демонструвати приклад успішного кар'єрного росту, що є мотивацією та пріоритетом у навчанні.

ВИСНОВКИ

Сирітство як соціальне явище, характерне для будь якого сучасного суспільства, пов'язане з процесом становлення і розвитку дитини в умовах, коли формування особистості відбувається у відриві від родини і щоденного сімейного виховання.

Проблема сирітства в Україні стоїть досить гостро. Для подолання цієї соціальної проблеми потрібно покращувати роботу щодо запобігання сирітству, в першу чергу потрібно збільшити соціальну підтримку сімей, які опинилися в складних фінансових і побутових умовах. Працювати над формуванням їхнього культурного та духовного рівня в суспільстві, зробивши основний акцент на сімейних цінностях. Враховуючи новизну питання, доцільно зосередитись на концептуальних підходах, які сприяють більш глибокому розумінню поняття та специфіки діяльності соціального педагога. Найважливіший напрямок соціальної політики держави - це надання допомоги тим дітям, які залишилися без піклування батьків з різних причин.

Проаналізувавши теоретичні джерела, можна зробити припущення, що більшість дітей, яких відносять до групи «соціальних сиріт», мають особливості як в рисах характеру так і в поведінці.

Процес навчання в закладах освіти дітей – сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, має особливості внаслідок впливу на цей процес інституційних особливостей інтернатних установ та психолого - педагогічних особливостей учнів.

Соціальна адаптація дітей- сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в закладах професійно- технічної освіти - це складний процес засвоєння ними соціальних навичок в системі суспільних відносин. Держава має забезпечувати допомогу та захист цим дітям через різні форми соціального супроводу, такі як прийомні сім'ї, дитячі будинки, будинки сімейного типу, патронажні сім'ї, школи-інтернати, професійно- технічні

навчальні заклади. Спеціалізовані фахівці, такі як соціальні працівники та соціальні педагоги, відіграють важливу роль у забезпеченні оптимальних умов для розвитку і виховання цих дітей, працюючи на основі індивідуального підходу та співпраці з різними спеціалістами. План соціального супроводу є важливим інструментом для забезпечення найкращого можливого розвитку сім'ї та дитини в цих умовах.

Сучасна система соціального виховання будується на певній нормативно- правовій базі. Соціально- педагогічна діяльність в нашій країні має чітко виражені на міжнародному рівні нормативно- правові підстави. Основною метою соціального педагога є створення соціальних умов для життя та навчання, захист їх конституційних прав, які прописані в міжнародних нормативних актах, Міністерських наказах, в актах Кабінету Міністрів України, посадових інструкціях.

До основних міжнародних документів, пов'язаних з проблемами захисту прав дітей, які в своїй роботі використовують соціальні педагоги це:

- Загальна декларація прав людини 1948 р.
- Конвенція ООН про права дитини 1989 р.
- Конвенція про захист дітей та співробітництво в питаннях міжнародного усиновлення 1993 р.
- Декларація про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів 1974р. та інші.

В нашій країні основними документами у системі нормативно - правової бази соціального обслуговування дітей - сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування є Конституція України, закони України, акти Президента України, постанови Кабінету Міністрів України та інші нормативно - правові акти.

Враховуючи наше сьогодення, соціальний педагог, повинен пам'ятати про необхідність створення сприятливого соціально- психологічного клімату в навчальному закладі, недопущення своїми діями чи бездіяльністю травматизації учасників навчально- виховного процесу. Також соціальному

педагогу варто враховувати запити адміністрації та педагогічного колективу при плануванні своєї роботи.

Планування соціального супроводу визначається потребами дитини та може змінюватися згідно зі змінами у ситуації. Для ефективної роботи соціального педагога важливо оцінювати готовність дитини – сироти діяти самостійно, приймати рішення.

Соціально-педагогічна робота з дітьми-сиротами в професійно - технічній освіті передбачає реалізацію стратегій і використання методів, що спрямовані на їхнє соціальне становлення та розвиток.

У ході аналізу результатів опитування здобувачів освіти із числа дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, можна зробити наступні висновки, а саме: більшість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування відчують себе не комфортно у закладі освіти, оскільки не охоче розповідають про свій ліцей, без задоволення повертаються після канікул до закладу, не подобається їм навчання, що свідчить про те, що вони ще не адаптувались до змін умов навчання і проживання, або професію, яку вони здобувають у ліцеї, їм не подобається та не цікава. Однак, їм подобається організація дозвілля у позаурочний час, більшість вважає, що мають друзів серед своїх одногрупників і тому мабуть більшість із них зазначила, що не хочуть змінювати заклад освіти на інший. Зважаючи на результати анкетування в цілому, можна стверджувати, що для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування пріоритетним в ліцеї є не навчання, а дозвілля в позаурочний час, спілкування з однолітками, спільне проведення з ними часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анселен Ж. Франція: соціальні послуги / Соціальна робота в Україні: теорія і практика. 2015. № 1-2. С. 204-219.
2. Артющкіна Л.М., Полянничко А.О. Специфіка професійної діяльності соціального педагога загальноосвітньої школи-інтернату для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. – Суми, 2001 – С. 3–4.
3. Бадора С. Теорія і практика виховання в опікунському середовищі (на матеріалах Польщі) : дис.... д-ра пед. наук : 13.00.05 / Сільвія Бадора. Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2017. – 457 арк.
4. Бевз Г.М. Прийомна сім'я: соціально-психологічні виміри: Монографія / Г.М.Бевз. – К.: Видав. Дім «Слово», 2010. – 352 с.
5. Бевз Г.М. Психологічні особливості дітей, позбавлених батьківського піклування [Текст] /Г.М.Бевз // Соціальний працівник. – 2007. – №8 (квітень). – С.13-18
6. Безпалько О. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи: [монографія]. К.: Наук. світ, 2006. 363 с.
7. Бурсова Н.В. Соціальний захист дітей-сиріт / Н.В. Бурсова, С.М. Онищук // Інформаційний центр «Бібліотека ім. М. Костомарова». – К., 2012. – 20 с.
8. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. – К: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
9. Волинець Л. С. Права дитини в Україні: проблеми та перспективи / Л. С. Волинець; Український ін-т соціальних досліджень, Інститут дитинства. – К.: Логос, 2000. – 75 с

10. Вчимося жити самостійно : [навчально-методичний посібник для роботи з учнями випускних класів інтернатних закладів] / [Ж. В. Петрочко, О. В. Безпалько, О. М. Денисюк та ін.]. – К. : ДПКСМ, 2002. – 203 с.
11. Галушак Г. Розв'язання проблем сімей із порушеною структурою як умова подолання бездоглядності і безпритульності дітей / Г. Галушак, В. Костів // Матеріали міської науковопрактичної конференції «Діти вулиці: проблеми, права, захист». – Івано-Франківськ : Видавництво «Плай» ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2018. – С. 30–35.
12. Гошовський Я. О. Становлення образу «Я» в підлітків школи-інтернату в умовах депривації батьківського впливу : автореф. дис. ... канд. психолог. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна і вікова психологія» / Я. О. Гошовський. – К., 1995. – 24 с.
13. Державна доповідь про становище дітей в Україні (за підсумками 2010 року) / Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, Державний департамент з усиновлення та захисту прав дітей, Державний інститут сімейної та молодіжної політики ; [Т. Ф. Алексеєнко, С. Ю. Аксьонова, О. В. Вакуленко та ін.]. – К., 2011. – 195 с.
14. Завгородня Т. Опіка над дітьми в добу трансформації суспільного устрою : [моногр.] / Т. Завгородня, Н. Лисенко, Д. Мажец, Б. Ступарик ; [за заг. ред. Б. Ступарика]. – Івано-Франківськ – Ужгород : Мистецька лінія, 2017. – 152 с.
15. Заверико Н. В. Соціально-педагогічна робота з опікунською сім'єю [Електронний ресурс] / Н. В. Заверико // Вісник Запорізького національного ун-ту – 2018. – № 1. – С. 106 – 110.
16. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 № 2342-IV
17. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського

- підклування»: за станом на 01.01.2017 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ: Парлам, 2014.
18. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 року від N 20/95-ВР
19. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III
20. Закон України «Про охорону дитинства»: за станом на 05.03.2017 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ: Парлам. вид-во, 2015.
21. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21 червня 2001 року № 2558-III
22. Зверєва І. Д., Кияниця З. П., Кузмінський В. О., Петрочко Ж. В. Оцінка потреб дитини та її сім'ї: від теорії до практики: Навч. посіб.: У 2-х част. – К.: Задруга, 2011. Част. I. – 224 с.
23. Канішевська Л. В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : монографія / Л. В. Канішевська. – К. : ХмЦНП, 2011. – 368 с.
24. Капська А. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей : навч. посіб. / А. Капська, І. Пеша – К. : Центр учбової літератури, 2016. – 232 с.
25. Капська А.Й. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей : навч. посіб. / А.Й. Капська, І.В. Пеша. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 232 с.
26. Карпенко О. Законодавче забезпечення сімейних форм утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України. Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 3 – С. 58 – 60.
27. Кашуба М.С. Деякі проблеми сучасних шлюбно-сімейних відносин в країнах Європи. Белград: Етнографічний інститут САНУ, 2016. 8 с.
28. Кізь О. Б. Розвиток життєвих перспектив вихованців інтернатних закладів / О. Б. Кізь. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – 128 с.

- 29.Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка / Соціальна робота: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 222 – 244.
- 30.Комар І. Зміст поняття «опіка» в українських та зарубіжних соціально-педагогічних дослідженнях / І. Комар // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць. – Слов'янськ. – Вип. LVIII. – Ч. II. – С. 54-61.
- 31.Комарова Н.М. Методичні рекомендації для соціальних працівників, державних службовців щодо розвитку сімейних форм виховання / Н.М. Комарова, І.В. Пеша. – К. : Державний Інститут проблем сім'ї та молоді, 2006. – 92 с.
- 32.Комарова Н.М. Соціальний супровід як форма соціальної допомоги сім'ям, які взяли на виховання дитину-сироту / Н.М. Комарова, І.В. Пеша // Український соціум. – К. : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2006. – № 2. – С. 49–58.
- 33.Конвенція про права дитини: за станом на 20.11.2014 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ: Парлам. вид-во, 2014.
- 34.Конституція України – 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція Редакція від 01.01.2020, підстава – 27-ІХ.
- 35.Конституція України. Закон України «Про внесення змін до Конституції України» № 2222-IV від 8.12.2004 р. : прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Велес, 2005. – 48 с.
- 36.Костюк Б. В Україні побільшалодітей-сиріт через війну на Донбасі / Б. В. Костюк URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26753197.html>.
- 37.Культура життєвого самовизначення. Ч. I : Початкова школа : [метод. посібник] / за ред. І. Д. Зверевої]. – К. : СТ-Друк, 2003 – 288 с.
- 38.Культура життєвого самовизначення. Ч. II : Середня школа : [метод. посібник] / за ред. І. Д. Зверевої]. – К. : СТ-Друк, 2003. – 536 с.
- 39.Культура життєвого самовизначення. Ч. III : Старша школа : [метод. посібник] / за ред. І. Д. Зверевої]. – К. : СТ-Друк, 2004. – 316 с.
- 40.Курінна С. Проблема соціального супроводу дітей дошкільного віку в дитячому будинку [Електронний ресурс] / С. Курінна // Гуманізація

- навчально-виховного процесу. – Слов'янськ, 2010. – Спецвипуск № 4. – Ч. 1. – С. 198–203. URL:
41. http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gnvp/2010_4_SV1/28.pdf.
42. Лопатченко, І. М. Державне управління профілактикою соціального сирітства на регіональному рівні: дис. ... канд. наук з держ. управл. / І. М. Лопатченко. – Х., 2017. – 236 с.
43. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2-х т. – 5-те вид., перероб. і допов. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2016. – Т.1. – 832 с.
44. Ноздріна О. Система державних органів соціального захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / Ольга Ноздріна // Держава і право. Юридичні і політичні науки : зб. наук. пр. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голов. ред.) [та ін.]. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2006. – Вип. 33. – С. 262–271.
45. Петрочко Ж. В. Дитина у складних життєвих обставинах: соціально-педагогічне забезпечення прав : монографія / Ж. В. Петрочко. – Рівне : Видавець О. Зень, 2010. – 368 с.
46. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язані із захистом прав дитини [Текст]. – Постанова Кабінету Міністрів, 2008. – № 866. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP080866.html
47. Пługатор І. Б. Теорія і практика опіки дітей і молоді в Україні (1945-1990 рр.) : дис.... канд. пед. наук : 13.00.01 / І. Б. Пługатор. – Івано-Франківськ, 2017. – 269 с.
48. Постанова Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» від 24.09.2008 № 866
49. Правила опіки та піклування : затверджено Наказом Міносвіти, МОЗ України № 34/166/88 від 26.05.1999
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99>.
50. Примак В. Наукові засади та практика застосування Сімейного кодексу України / В. Примак // Юридична Україна. – 2016. – № 7. – С. 46-49.

51. Про затвердження порядку здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді сімей та осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах : Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту № 1795 від 25.04.2008 р.
52. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24 січня 1995 р. № 20/95-ВР URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр>.
53. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.05.2013 № 419-р URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/419-2013-р>.
54. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України. Науково-практичний коментар / З. В. Ромовська. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2016. – 532 с.
55. Сейко Н.А. Соціальна педагогіка: Методичний посібник. – Житомир: Житомирський. держ. пед. ун-т, 2002. – С. 129 – 132.
56. Сімейне право України: підруч. / за ред. Гопанчука В. С. – К., 2002. – 243 с.
57. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III
58. Соціальна педагогіка : підручник / [за заг. ред. проф. А. Й. Капської]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 468 с.
59. Соціальна педагогіка. Навчальний посібник / За ред. А.Й. Капської. – К., 2000. – С.181 – 205.
60. Соціальна педагогіка: теорія і технології : підручник / [за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.
61. Соціальна робота в Україні: Навчальний посібник / О. Безпалько, І. Зверєва, С. Харченко та ін.; [За заг. ред. І. Зверєвої, Г. Лактіонової]. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
62. Соціальна робота: технологічний аспект: Навчальний посібник/ За ред. проф. А.Й. Капської. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 43 –45.
63. Соціальні служби – родині: Розвиток нових підходів в Україні (перевидання) / За заг. ред. І.М. Григи, Т.В. Семигіної. – К., 2003. – 128 с.

64. Соціально-педагогічна робота з проблемними сім'ями : [навчально-методичний посібник] / А. Й. Капська, Н. С. Олексюк, С. М. Калаур, З. З. Фалинська – Тернопіль : Астон, 2015. – 304 с.
65. Соціально-правові основи діяльності психологічної служби в системі освіти: Навчально-методичний посібник. І.В. Козубовська, В.В. Сагарда, О.В. Дорогіна та ін. / За ред. І.В. Козубовської, В.В. Сагарди. – Ужгород, 2000. – С. 37–39.
66. Терновець, О. М. Супровід дітей «групи ризику сирітства» як новітня технологія соціально-педагогічної роботи [Текст] / О. М. Терновець // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – 2015. – № 2 (291). – С. 151–157.
67. Технології активізації громади [Текст]: метод. пос. / ред. О. В. Безпалько. – К.: Науковий світ, 2006. – 95 с
68. Технології соціально-педагогічної роботи: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. Капської А. К.: УДЦССМ, 2000. 240 с.
69. Технології соціально-педагогічної роботи: Навчальний посібник / За заг. ред. Капської А.Й. – К., 2000. – 372 с.
70. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сімєю: Навчальний посібник – К.: ДЦССМ, 2002. – С. 38.
71. Харченко С.Я., Краснова Н.П., Харченко Л.П. Соціально-педагогічні технології: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – С. 28–29.
72. Харченко С.Я., Краснова Н.П., Харченко Л.П. Соціально-педагогічні технології: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – С. 29.
73. Циба, В. Т. Соціологія особистості: системний підхід (соціально-психологічний аналіз) [Текст]: навч. пос. / В. Т. Циба. – К.: МАУП, 2000. – 152 с.
74. Юридичний словник / за ред. Б. М. Бабія, Ф. Г. Бурчака, В. М. Корецького, В. В. Цветкова. – Вид. 2-е, перероб. і доп. – К. : УРЕ, 2016. – 471 с.

75. Яременко О.О. Типова технологія соціальної роботи з клієнтами / О.О. Яременко, С.В. Толстоухова, Р.Я. Левін // Український соціум. – 2004. – № 1 (3). – С. 64–75.
76. Child Care Act 1980 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/5/contents>
77. Code civil [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>
78. Codice Civile Italiano : URL: http://www.jus.unitn.it/cardozo/obiter_dictum_codciv/Lib1.htm
79. German Civil Code URL: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p6072
80. Guardianship Act 1973 URL: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1973/29/pdfs/ukpga_19730029_en.pdf
81. Guardianship of Minors Act 1971 URL: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/3/pdfs/ukpga_19710003_en.pdf
82. Сакурова М. В., 2007, с.34
83. Захист дітей які, потребують особливої уваги суспільства, ст. 45

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета "Оцінка Ставлення Учнів до ліцею та групи"

Мета: ця анкета призначена для визначення ставлення учнів до навчального закладу, їх класу, навчального процесу та предметів, які вони вивчають.

Інструкція: Після уважного огляду запитань у цій анкеті, прошу відповідати "Так" або "Ні" на всі запитання, крім питань 8, 9 і 10.

1. Чи насолоджуєтеся ви навчанням?
2. Вам подобається ваша група?
3. З нетерпінням чекаєте на повернення до ліцею після канікул?
4. У вас є друзі в вашій групі?
5. Чи розповідаєте ви оточуючим з гордістю про свій ліцей?
6. Ви отримуєте задоволення від навчання в ліцеї?
7. Чи б хотіли ви перевестися до іншого закладу освіти?
8. У якому кабінеті або класі вам подобається найбільше в ліцеї?
9. Які події або заходи в ліцеї за останній рік вам найбільше запам'яталися?
10. Яким ви оцінюєте стиль життя та взаємини в коледжі (виберіть п'ять варіантів)?
  - Весело.
  - Гарно.
  - Новітньо.
  - Нудно.
  - Одноманітно.
  - Оригінально.

- Сміливо.
- Сумно.
- Сучасно.
- Успішно.
- Цікаво.